

ՀԱՐԱՐԱՐԵՐՐ

17^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 6. (590)

7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1904

ՀԱՐԱՐԱՐԵՐԹ «ԾԱՂԻԿ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԿԵԼ Է ԲԱՅԱՐՉԱԿԱՊԷՍ
 ԳԱԽԱՌՆԵՐՈՒ համար, տարեկան 60. Վեցամսեայ 30 դր. — ԿԱՆԱՍԻ համար տարեկան 50 Վեցամսեայ 25 դր. — ԱՐՏԱՍՍ ՀՍԱՆԻ համար,
 Տարեկան 14. Վեցամսեայ 7 դր. — Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամսու մէկին: — Ձեռքէ հատար 40 փարսյի կը ծախուի:
 Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել խ Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կալարա, Քոստանդու խան քիւ 7

درءیهده غلطهده قورشوللو خاتمهده نومرو ۷ زاغیک غزتهسی ادارهسی

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“ Kourechoum Han, N. 7, Galata, Constantinople.

ԲԱՐԵՐԱՐԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

ՄԻՐ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

Սէֆ ինծի թէ հա-
 մայնքի մը մէջ բարե-
 բարեւու ի՞նչ կերպ մը կը ախրէ, և ես
 ըսեմ անմիջապէս թէ ինչ տեսակ բար-
 քեր ունի անիկա, բարեբաղն ինչ
 տեսակ նախանձախնդրութիւններ կը
 սնուցանէ: Առանձին անհատներու հա-
 մար ալ կարելի է ճիշդ միեւնոյն սկզբ-
 բունքը կրկնել: Ըստ իս, անհատ մը
 իր բարեբարեւու կերպէն անմիջապէս
 կը հասկցուի թէ, ինչ նկարագիր մը
 ունի: Մարդիկ կան որոնք ձեռք կու-
 տան ուրիշի մը, ատուով զոհացած տես-
 ներու համար իրենց անապառախութիւնը,
 կան ալ մարդիկ որոնք ստատուածա-
 հաճոյ գործ մը ընելով հանգերձեալ
 կեանքի մէջ իրենց վարձատրութիւնը
 ապահովելու համար եկեղեցի կը շի-
 նեն, ոսկեթել բանուածքով ձայնաու-
 ըի շապիկներ պատրաստել կուտան:
 Կան մարդիկ որոնք աղքատին կամ
 հիւանդին դրամ կուտան, որովհետեւ
 իրենց չորս կողմը կը տեսնեն թէ ա-
 մէն ոք նոյն բանը կ'ընէ: Կան ընչա-
 քաղցներ ալ որոնք անկարող իրենց
 կենդանութեանը իրենց ունեցածէն
 զանազան օգտակար նպատակներու
 յատկացնելու, բովանդակ ճիւղով մը
 կտակի մը ցուրտ տալերուն մէջ կը
 խտացնեն իրենց գերազանց կտակը:
 Ասոնք ամէնքը բարեբարեւու կերպեր
 են և սակայն ատենց բոլորին մէջն ալ
 կը պակսին համարումի անկեղծ շնորհ,
 կենսականութեան ջիւղը:

Մեր բարեբարեւու կերպը յայտնի

է: Ս փրկեան Հիւանդ անոցը կուտան
 է մեր բարեբարեւութիւններուն, անոր
 քով Աղքատախնամները կարեւոր դիր-
 քեր կը գրաւեն. իսկ կարգ մը ար-
 հեստանոցներ ալ իրր անոք աղքատ
 տոց ապաստանարաններ աստիճան մը
 կ'արժանանան նմանապէս մեր սիրտ
 բուխ բարեբարեւութեան օժանդակու-
 թեան: Ասոնցմէ դուրս, եթէ պա-
 աահի որ կտակ մըն ալ ըլլայ, այն ալ
 աղքատներուն և հիւանդներուն հա-
 մար անուշտած զթուովեան մը եր-
 կաթի շիջանակներէն դուրս չիլեր:
 Մեր բարեբարեւու կերպն ալ ասիկա
 է, ինչ ընենք, կը սպասենք որպէս զի
 մէկը աղքատանայ և այն ատեն կ'օգ-
 նենք իրեն, կը սպասենք որ աղքատ
 մը հիւանդանայ և այն ատեն կը դար-
 մանենք զինքը: Սակայն աղքատ կամ
 հիւանդ ըլլայն ալ այն տեսակ իրո-
 ղութիւններ են, որոնք իրենց պատ-
 ճառները ունին միշտ թէ՛ բարոյական
 և թէ՛ մտաւորական. բնաւ չենք հե-
 տաբարբար իր այդ պատճառներուն:
 Բարոյական կամ մտաւորական պատ-
 ճառներ, ի՞նչ պարագայ խօսքեր մեզի
 պէս հաւաքեալ գործի մարդոց հա-
 մար: Եւելին կայ. Պարոյ մէջ այնքան
 փող ու թմբուկ զարնոց բոլոր Աղքա-
 տախնամները ըստ իրենց կանոնադ-
 րութիւններուն կը խնամեն աղքատը
 այն ատեն, երբ անիկա հիւանդ է:
 Արանչելի՛ բարքեր, այնքան աւելի
 դուրդուրաւոր կը դառնանք, որքան
 մեզի կարօտ մեր գիմացիներ աւելի՛
 խեղճ, աւելի՛ կարօտ ըլլայ: Մեր եկե-
 ղեցիներուն դուռները շարունակ մու-
 րացկաններն ալ բաւական շօրաւոր
 ապացոյցներ են, թէ մենք կարօտին
 կ'օգնենք երբ անիկա նուաստանայ,
 երբ անիկա ալ ամէն բան կորսնցու-

ցած, կրաւորապէս ընդունի իւրն արը-
 ուածը, ինչ ձեւով ալ որ ըլլայ այն:

Աշխարհիս մէջ բարեբարեւաբար
 ճիշդ կանոններու քով բացառութիւն-
 ներն ալ գոյութիւն ունին: Այս շար-
 թեան թերթերը սա լուրը հրատա-
 րակեցին Եղիպտոսէն.

Պօղոս բաշա Նուպար 1000 ոսկի նուի-
 րեր է Ալեքսանդրիոյ Ազգ. Վարժարանին,
 իր որդւոյն Առաքել պէյ Նուպարի ընդ
 Օր. Նուրիկ Ասլանի Նշանախօսութեան
 առթիւ որ տեղի ունեցեր է անցեալ շաբ-
 թու, բնական կան չըջանակի մէջ: Նուիր-
 ուած գումարէն մէջ մէկ ամսական պիտի
 տրուի իրեն նուէր ուսուցիչներու, եւ
 կարօտ ուսանողներու ալ զգեստ պիտի
 հայթայթուի:

Այստեղ ալ երբ նշանախօսութիւն-
 ներ ըլլան, հարուստ ընտանիքներու մէջ,
 կը մտածուին, այո՛, սակայն որո՞նք
 թողին Աղքատախնամը, որ աղքատ-
 ներուն հիւանդ ըլլալուն կը սպասէ,
 անոնց զեղ ու անուշտ տալու համար,
 Եւտի Գուլէի հիւանդ անոցը որ իր
 ապուշներով, ծերերով, մարդկային
 ընկերութեան թերեւս ալ ոչ մէկ օ-
 ղուտ ունեցող հիւանդներով, թողին
 եկեղեցին ու իր տիրացուները իրենց
 շապիկներով ելն: Միշտ ասոնք եւ ա-
 սոնց դասակարգէն եղողներն են ու-
 թոնք ամէնէն աւելի կը զբաղեցնեն
 միտքը մեր հարուստներուն, երբ այս
 վերջինները նպատակ մը կ'ուզեն ընել:

Ամէն պէտք կը կարծուի թէ նիւ-
 թական է, հետեւաբար կը մտածուի
 այդ ուղղութեամբ զոհացում տալ տի-
 րոջ պէտքերուն:

Հարուստ մը որ կ'ուզէ բարիք ը-
 նել մեր մէջ երբեք չօչափելի կերպով
 մը ապացոյցը տուած է ոչ-նիւթական
 արժէքներու համար իր ունեցած յար-
 գանքին: Քարնէկի մը, գործի մարդ-
 500,000 ոսկի կուտայ Արաբիայի բա-
 նաստեղծ Պրինսի արձանին համար:
 Մեր գործի մարդիկը կը հեղնեն նոյն
 ինքն բանաստեղծութիւնը. ամբողջ
 տարբերութիւնը հոգ է ահա:

ՍԻՐՈՅ ՎՐԵԺԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

ԶԱՊԼԷ ԵՍԱՑԵԱՆ

ՅԱՊԼԷ ԶԱՊԼԷ ԵՍԱՑԵԱՆ ԷՐ ՈՐ ԿՆՆԳՈՒՄԱՐԷՍ ՀԵՈՒԼ Կ'ԱՆՈՒ ԳՆԵՐ, ՕՍԱՈՒ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ. ԶԱՆԻ ՄՐ ՀԱՔԱԹԷ Ի ՎԵՐ ՏՐԳԷՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԼԻ conservatoireի մէջ եւ երեկոյնները վերագործիս, ջրերս ցնցուած երաժշտութեան յաճախումէն ու ականջներս խլացած, կուգայի յոգնութիւն առնելու Լիւքսէմպուրկի պարտէզին մէջ. դեռ նոր բողբոջող ծառերուն մրմունջը, լճակին շուրջը խաղացող տղոց ճառագողիւնը, միայնակ թռչունի մը ճիչը մաքուր եւ զով մթնոլորտին մէջ կը վերածնէին զիս եւ ընդհանրապէս բոլորովին հանգստեան կը վերագործայի տուն մինաւորիկ ընթրիքս ընելու:

«Իրիկուն մը իմ սովորական պոռնիկ պահուս հանդիպեցայ conservatoireի ընկերներէս մէկուն որուն կ'ընկերանար չափազանց երիտասարդ աղջիկ մը. ընկերս զայն ինծի ներկայացուց իրեւ իր կինը. երկար ատեն մնացինք միասնել մինչեւ որ պահապանին թմբուկը մեզ հրաւիրեց մեկնել պարտէզէն: Օղոր սքանչելի էր. կարծես մեր ամէն քայլին բեղմնաւորուած հողը կը բողբոջէր եւ դեռ նոր ծլած մարգագետիններէն որ խնամքով եղբրուած էին մեզի կը հասնէր անբացատրելի զովութիւն մը բաց կանանչի միապաղաղ երանգին հետ:

«Ընկերս չուզեց անմիջապէս մեկնել եւ մէկտեղ անցանք Լիւքսէմպուրկի անմիջապէս յաջորդող ծառուղիներուն մէջ: Արդէն կըսկսէր մութնալ եւ ծառերուն ներքեւ գտնուող նստարաններուն վրայ զոյգեր կուրուագծուէին հեղեղեղ. ընկերս ինծի կը խօսէր այլ եւ այլ նիւթերու վրայ բայց ես գրեթէ ուշադրութիւն չէի ընել իր խօսքերուն, միւս կողմէ կ'զգայի որ մինակ չըլլալս անհուն վայելք մըն էր եւ առաջին անգամը ըլլալով կ'անդարադառնայի թէ իմ քիչ ատենուան մէջ շատ սորվելու տեսլիս մէջ բոլորովին առանձին մնացած էի:

«Դեռ շատ երիտասարդ եւ անփորձ էի կարենար վայելելու համար Բարիզի բազմազան հաճոյքները. երբեմն երբ պատուահանիս կըթնած կը տեսնէի հեռուէն քաղաքը լոյսերով ողողուած եւ երբ կը լսէի հաճոյքներէ զինով ամբողջին ազազակները որ մինչեւ ինծի կը հասնէին տարատմբէն նողկանք կ'զգայի բոլոր այդ զիրարամտելի եւ թունաւոր դրօսանքներուն համար եւ իմ թարմ հոգիս կ'ըմբոս-

տանար, հոգ, այդ ամբողջին շատ մօտը գրեթէ մէջը ըլլալուն:

«Մէկէն կարծես այդ գիշեր տրամագրութիւններս փոխուած էին. ամէն անգամ որ համբոյրի մը շուրջ կը հասնէր ականջիս յուզուէնքէ կը սարսռայի եւ միեւնոյն ատեն խօլ փափաք մը կը զգայի գոնէ գիշեր մը ինքզինքս հաճոյքի տալու ամբողջին մէջ մտնելու եւ անոնց հետ զուարճանալու, գինովնալու:

«Որոշ չեմ գիտեր թէ զիս շրջապատող մթնոլորտն էր պատճառը. ամէն կողմէս կուրծք կուրծքի զոյգեր իրենց հոգիին խռովքը կը փոխանակէին կարծես օդին որ այս միջոցին բոլորովին զաղլ եւ հոտաւէտ պղտիկ կոհակներով կանցնէր ամուսնունքներ վրայէն իր թեթեւ փայփայանքին ներքեւ բանալով հոն անշարժ կեցող հազարներու տոտունները եւ կարծես հաճոյքէ մնչել տալով զիրենք:

Այսպէս վրդովուած եւ երազելու հակամէտ մէկէն ուշադրութիւնս դարձաւ մեզի ընկերացող կնոջը վրայ. սքանչելի սեւ մազեր ճերմակ ճակտին վրայէն հաւասարապէս քաշուելով կ'երթային ծոծրակին վրայ հաւաքուելու. իր ականջներուն վարդադոյն բլթակներէն երկու ոսկիէ օղակներ կը կախուէին եւ մէջտեղ կը հանէին զիմագծերուն հանդարտ ներդաշնակութիւնը. կէս մութին մէջ իր աչքերը գործունէութիւն կը դառնային ինծի եւ անոնց քթթումին մէջ կ'զգայի անսասնելի փայփայանք մը անուշ եւ քիչ մըն ալ տխուր. երբեմն իր հասակին փափուութիւնը կ'զգայի վաղանցիկ շօշափումով մը եւ իր մատներուն ծայրերը ձեռքին վրայ իր թէ պատահմամբ Գրեթէ բնաւ չէր խօսեր անիկա եւ ընկերս իր կարգին շատ ուշադրութիւն ընելու ձեւ չունէր իրեն. երբեմն զլուրը ձեռքին կըթնցուցած կը մնար մտախոհ երեւոյթով մը մինչեւ որ յանկարծ իր դէմքը ինծի դարձնէր եւ ես հոն տեսնայի անիրաւաբար տառապող հոգիի մը արտայայտութիւնը, միւս կողմէ գիտէի որ ընկերս կողպտ էր. եսասէր եւ հեղեղ. գիտէի նաեւ իր ոչ չողորմորթիզ գաղափարները կնոջ մասին եւ բնականաբար անմիջապէս մտքովս սկսայ վէպ մը հիւսել որուն միջոցին սակայն բոլոր ջանքս կ'ընէի արդարացնելու իմ կասկածելի դերս. երբեմն ընկերս խաբելու գաղափարը ուժգին ձեւով մը կը վիրաւորէր զիս եւ հերոսական ընդդիմութիւններ կ'երազէի կնոջը հրապոյրներուն հանդէպ:

«Այնքան երիտասարդ էի եւ կոյս հոգիով, բայց կ'զգայի արդէն կնոջ մը ազդեցութեան ներքեւ իմ բոլոր խղճահարութիւններուս շողիանալը, անհետանալը: «Միջոց մը ինքը ինծի խօսք ուղղեց:

—«Կ'երեւի թէ պարոն շատ կը սիրէք Լիւքսէմպուրկի պարտէզը, յաճախ ձեռքի չըմարած եմ հոն:

—Այո՛, Տիկին...
—Ընդհանրապէս երեկոյնները հոն կըլալաք:

—Անշուշտ, conservatoireէ վերագործիս:

«Իմ ընկերոջս ներկայութեան իսկ ասիկա ժամագրութիւն մըն էր գրեթէ. բայց անիկա այնպիսի անփոյթ երեւոյթ մը ունէր, աչքերը միշտ քրքիչի մը մէջ ծալուելու պատրաստ, որ ալ մտքէս իսկ չանցաւ անոր մտածելու»

—«Արդէն հազիւ թէ ընկեր մըն է կ'ըսէի մոտով, գրեթէ անծանօթ մը ինծի համար:

«Գիշերը տուն վերագործիս երկար ատեն մնացի պատուհանիս առաջը, մինչեւ որ պիւլիէի ելեքտրական կանթեղները մարեցան, մինչեւ որ զուարճացող կիներուն լկտի խնդուկները դադարեցան թրթռալէ եւ հեռուէն քաղաքը իր կարգին լոցէ: Բարեբաղդաբար իմ բնակած փողոցս Rue d'Assas հանդարտիկ եւ քաշուած փողոց մըն էր եւ թանկագին առաւելութիւնը ունէր աղմկալից չըլլալու. իմ պատուհանիս ճիշդ գիմացէս կըսկսէր շաքանակներինքնու ուղղին ուր պոտոտքած էի քիչ մը առաջ. լուսինը իր շողերով արծաթէ սաղաւարտի մը պէս կը ծածկէր անոնց գրեթէ ձեւ. գաղաթները եւ ճերմակ ճառագայթները կը մարծուէին միջեւ գետինը, բեկբեկուելով ճիւղերու վրայ. օդը այնքան թարմ էր եւ այնքան պայծառ նոր բողբոջող շագանակներինքնու թաւ եւ նրբին հոտովը բուրումնաւէտ, լուսնային ցոլքերը այնքան ճերմակ՝ որ հանդարտութեան եւ քաղցր ապահովութեան մը զգայնութիւնը կ'ուսնանայի. մէկ քանի եղբիւններու սօսաւինը պատրանքը կուտար ինծի անտառի մը ճօտը ըլլալու եւ խանդաղատանքով կը զիտէի շագանակներինքնու միօրինակ շարքը որ լուսին ներքեւ անշարժ խոկալու երեւոյթը ունէին:

(Մնացեալը յաջորդ թիւով)

ՄՍՏՅԱՆՔ

Դրամապաշտոնիւն Ե. ուրիշ քարոզներ, սիրուն հատոր մը, որուն սկիզբը գրուած է հեղինակին՝ Տօքթոր Ճ. Ուօլպրնի լուսանկարը: Թարգմանիչը, որ Ռոպրտ Գոլէճի Նախակրթարանին ծանօթ գեր տնօրէն Արարհամ Էֆ. Տէր Յակոբեանն է, տպագրութեան գեղեցկութեան համար ո եւ է ջանք չէ խնայած, գրքին հասոյթը պիտի յատկացուի նմանօրինակ գիրքեր տպելու գործին: Կեդրոնատեղին է Մատթէոսեան գրատունը. թղթակազմի զինն է 5 դր. լաթակազմինը՝ 8 դր:

Տարերք Աշխարհիկ Լեզուի պատկերազարդ Այբբենարան, Հեգարան, Ընթերցարան. Հատոր Ա. Դ. Տպագրութիւն. Տպագրութիւն Սագանան:

Վ Ե Պ Ը (*)

Դ.

Ա.ՓՈՐԸ անցած էր արդէն փողոցին ծայրէն առաջնորդելով ճերմակ պղտիկ դա-

գաղ մը ճերմակ փունջերու տակ կորսուած. խաչերու եւ եպիսկոպոսին գաւազանին գագաթները միայն դեռ կ'երեւէին պարտէզի մը ծառերուն մէջտեղէն. ծեր քահանաներու թաւ՝ զրեթէ խոպոտ ձայնը եւ մանուկներու ձայնին մեղեդիական հնչիւնը իրենց զանազանութեամբը դաշնակաւոր՝ կը հասնէին դեռ իրենց հետզհետէ տկարանալով. փողոցին ծայրը ուրկէ թափորը անցած էր արդէն, դեռ խուկի ծուէն մը կը ծածանէր աստիճանաբար անօտանալով եւ յամրօրէն բարձրանալով դէպի վեր:

Հրանտ եւ Սարգիս պատշգամբին *ba-lustre*ին կը թնամ կը մնային առանց խօսելու. Արուսեակ ալ հասած էր եւ իրենց ետեւէն կը նայէր մտքովը կշռելով մեռնողին նիւթական վիճակը եղած յուզարկաւորութեան ճոխութեանը համեմատ: Դրացի տուններէն երեւցող կիներ իրարու քանի մը խօսք փոխանակելէ ետքը քաշուած էին մինակ իրենց շատ մօտիկ պառաւ կին մը ծայրայեղօրէն խորշումած մօրթով, զլուխը դեռ կը շարժէր եւ բառեր կը մոլտար:

— Աստուած համբերութիւն տայ մօրը, հագիւ թէ լսելի եղաւ եւ պառաւին զըլուխը իր կարգին աներեւութացաւ ճերմակ վարագոյրներուն ետեւ:

— Հրանտ, գիտես, Մաննիկ հանձն է որ երեք տղաքն ալ իրարու ետեւ մէկ տարուան մէջ կորսնցուց:

— Ա՛հ . . . այս ճերմակ դադաղը զինքը չարաչար յուզած ըլլալու է այս միջոցին:

— Խեղճ կին, ինչպէ՛ս հասկնալու է հիմակ, հեռուն ո եւ է մեղի անծանօթ անկիւն մը տառապող մօր մը սիրտը:

Հրանտ մտադրաղ աւելցուց.

— Անշուշտ Սարգիս, ի՛նչ էջ մը կարելի է գրել այդ իրական յուսահատութեան, այդ սպանիչ, յօշոտող ցաւով, բայց կ'ենթադրես երբեք թէ հասկնալով նոյն իսկ այդ գերագոյն յուզմունքը կարենանք երբեք զայն թուղթին վրայ արտայայտել. անբաւական եւ անկատար բառերու միջոցաւ. Պահ մը կեցաւ դիտելով Սարգիսին բոլորովին չուարած դէմքը որ կարծես իրեն ըսել կուզէր.

— Ի՛նչ բաներու ալ կը մտածես. բայց առանց ազդուելու Սարգիսին երեւոյթէն մտքովը հետեւեցաւ իր մտածումին:

— Եթէ կարենայինք անգամ մը միայն, րոպէ մը միայն մեր բովանդակ զգացումներուն եւ յուզումներուն հաւատարիմ եւ անաչառ արտայայտութիւնը աւանդել թուղթին, բաբախուն բոլոր մեր էութեան տարտամ եւ անսահմանելի զգայնութիւններովը. կ'երեւակայես գործը որ մէջտեղ կուզայ ամենազօր եւ մատչելի ամէնէն համեստ հոգիներէն մինչեւ ամէնէն ազնուական նկարագիրներուն:

Գրեթէ ապուշցած՝ Սարգիս երկչոտութեամբ մը մնջեց.

— Իրաւ որ Հրանտ ըսածէդ շատ բան չեմ կրնար կոր հասկնալ:

— Խեղճ տղա, շատ պարզ բան է սակայն ըսածս. երբեք չե՞ս մտածած դուն այս բանին:

Եւ որովհետեւ Սարգիս լուռ կը մնար պահ մը մտածելէ ետքը աւելցուց:

— Կարդացած ե՞ս Մէթերլինքի «Խոնարհներու գանձը»:

Սարգիս բացասական նշան մը ըրաւ:

— Արդէն տարտամօրէն խորհած էի այդ բանին երբ առիթը ունեցայ կարդալու այդ հոյակապ հատորը, ուր սքանչելիօրէն կը բացատրուի թէ ինչպէ՛ս ամենէն համեստ մտաւորականութեամբ մարդն ալ ներքնապէս ինքզինքը հաւասար կ'զգայ ամենէն հանճարեղ մարդուն եւ կարող անոր ըրածը ընելու:

Ատիկա չապացուցանե՞ր բաւական աւանակարողութիւնը հոգւոյն ամէն մարդկային արարածներուն մէջ: Սա քովի պառաւ իր հոգեկան անդամանելի մօրմօթին մէջ ինչո՞վ վար է ուրիշ ո եւ է տառապող հոգիէ մը. ինչ որ իրեն կը պակսի եւ զինքը կը զանազանէ արուեստագէտէն, գրողէն, իր ներքին յուզմունքը արտայայտելու անկարողութիւնն է, որով եւ ընդունուած ձեւի մը մէջ զայն ուրիշի մը չկարեալ ներկայացնելը . . .

Յետոյ վերջապէս տարբերութիւնը շատ մեծ ալ չէ այդ պառաւ կնոջ եւ մեր մէջ, մենք որ յաւակնութիւնը ունինք մեր զգացումներուն արտասուող նրբութեամբը ընթերցողները զբաղեցնելու, ի՛նչ խեղճութիւն, գրուած էջ մը, ի՛նչ ջլատում արդէն երբ մտքիդ մէջ յղացուած եւ հոգւոյդ մէջ սաւառնող գործ մը կը տեսնես, կ'զգաս որ կը վիժի աստիճանաբար երբ զայն արտագրելու գործողութիւնը կը սկըսիս:

Հետզհետէ ջղոտցած Հրանտ արագօրէն սկսաւ պտտելի պատշգամբին վրայ, Սարգիս իր կարգին շահագրգռուած մտիկ կընէր իր ընկերոջ՝ մինակ, Արուսեակ անտարբեր երեւոյթով աթոռի մը վրայ նստած իրենց քովիկը հանդարտօրէն կաշխատէր ձեռական դժուարին աշխատութեան մը:

Հրանտ մտածումներու մէջ բաւական զեզերելէ ետքը իր վէպին եկաւ եւ սկըսաւ աւելի հանգարտօրէն խօսիլ.

— Այնպէս չէ՞ Սարգիս, յուզարկաւորութիւն մը գեղեցիկ մուտք մը կ'ըլլայ վէպիս. եւ անմիջապէս արդէն ընթերցողը կ'ըմբռնէ եղելութիւնը: Ի՛նչ մը կեցաւ. հիւանդ երիտասարդն է որ մեռած է եւ թափորը կանցնի փողոցէն, աղջկանը պատուհանին տակէն գրեթէ. ճերմակ դադաղ մը. ճիշտ այսօրուսին պէս եւ աղջիկը մինչեւ այն ատեն մասամբ անտարբեր՝ երիտասարդին հրայրքին հիմա սակայն բուն յուզմունքի մը մէջ կը մտածէ իր կորսնցուցած բարեկամին վրայ. մտքի խելացնոր սեւեռուով մը կը խորհի հէք դիակին որ սկսած է տարրալուծուիլ արդէն ճերմակ դադաղին մէջ, որ այդ միջոցին կ'անցնի գրեթէ իր ոտքերուն ներքեւէն:

— Իրաւունք ունիս, Հրանտ ատիկա գեղեցիկ էջ մը կ'ըլլայ արդարեւ եւ կը հասկնամ որ աղջիկը այդ վայրկեանէն իսկ սկսի սիրել այն որ ալ բոլորովին կորսուած է իրեն համար:

— Այնպէս չէ՞. մահը կը սրբագործէ շատ բան, նուիրական եւ անշուշտփելի դարձնելով մեր ամենէն սովորական զգացումները եւ արդէն մեր հոգւոյն խորը անոնք զուգ զգացումներ են գրեթէ համարժէք եւ նոյն չափով զրաւող մեր զգայարաններուն. մահուան եւ սիրոյ բնազդը այսինքն ջնջումի եւ ստեղծելու բնազդը մարդուն մէջ միեւնոյն ատեն եւ գրեթէ իրարմէ սերելով կը բողբոջի. չէ՞ որ սիրոյ մէջ ամենէն գերագոյն յուզմունքի պահուն մեռնելու տենչանքը, անէնալու հնչտանքը հաւասարապէս բաբախել կուտայ մեր ամբողջ էութիւնը:

Քով քովի Սարգիսի հետ զբաղեցան այս նիւթով որուն վրայ հիմնուած պիտի ըլլար Հրանտի վէպին առաջին մասը. կա մաց կամաց անդադառնալով բուն իսկ խնդրոյն բնախօսական կնճռոտութիւններուն Հրանտ յուսահատութեան վայրկեանս ներ կ'ունենար Ամէն անգամ չըթունքներուն վրայ կուգար բառը.

— Դժուար է, դժուար է. բայց միւս կողմէ հետազօտելու, ուսումնասիրելու կորով եւ կամքը չէր որ կը պակսեր իրեն, հոգեբաններէ եւ գիտուններէ ետքը որոնցմէ երկար յիշատակութիւններ կընէր, Հրանտ մեղմիւ հասաւ բանաստեղծներուն, չէ՞ մի որ անոնք երբեմն իրենց անսխալ բնազդին շնորհիւ կը գուշակեն շատ մը հոգեբանական իրողութիւններ, իր խնդրանքին վրայ Սարգիս արտասանեց Լէօբարտիի Մահը եւ Սերը ոտանաւորը. իր կարգին Հրանտ երկարօրէն խօսեցաւ Միտպօի ջարջարաւքնքնքոյ պարտեզին վրայ որուն յառաջաբանին մէջ հեղինակը իր գեղեցիկ եւ անթերի ոճովը կ'ուսուսնասիրէր այս հոգեբանական խնդիրը:

(*) Շարունակութիւն նախորդ թիւերէն:

— Այսպէս այն ատեններէն որ մարդիկ սկսած էին զգալ, զգայնութիւնը ունեցած են իրենց էութեանը խորը այդ զոյգ բռնազգնեցողն, անգիտակից — թող ըլլայ — ըստ այդման ձեւով մը անկա ուղղած է զիրենք եւ ճակատագրական ազդեցութիւն մը ունեցած է մարդուն երկրի վրայ առաջին քայլերէն մինչեւ քաղաքակրթեալ միջոցները:

Ո՛վ կրնայ ըսել թէ տոմարին համարողին հետ մահուան տարաւորութիւնը չէ զգացած իր մէջէն, թէ իր հոգին զգրգուած չէ միեւնոյն ատեն ստեղծելու անդրդուելի սեւեռումին մէջ — որ իր կարգին իր գոյութեան պահպանումին ձգտումն է վերացական ձեւով — մահուան համով, դառն բայց հեշտագին թոյնէն չէ արբեցած:

Անհանդարտ եւ վարանոտ Հրանտ կը թղթատէր իր նօթերը ամէն անգամ մեծ փութկոտութիւնով կը կարգար տող մը, էջ մը զիտական կամ գրական աշխարհի մը մէջ, կարեւոր հեղինակի մը գործէն որ հետէն կամ մօտէն կ'ականարկէր իրենց մէջ բերած թէզն. ու երկուքն ալ բոլորովին մոռցած էին իրենց մտաւորական հոգեբան մէջ թէ որո՞ւ համար թէ ինչ կարգի ընթերցողներու համար կը պատարաստէին կը վիճարանէին կը կազմաւորէին գրքեր:

Մինչեւ որ Հրանտ վերջին ծայր խանդավառութեամբ, սրտազին գոչեց.

— Սարգիս, վաղը իսկ պիտի սկսիմ գործի, առաջին գլուխը գրեմ թերեւս, իրիկունը եկուր եւ քնդի կարգամ:

Արուսեակ արդէն քանի մը վայկեանէ ի վեր ուշադրութեամբ կը նայէր եղբորը ձեռագործը ծունկերուն վրայ. իր անթափանց աչքերուն մէջ նախ զարմացում յետոյ հեղեղութիւն կար գրեթէ ու Հրանտին վերջին բառերուն հանդարտօրէն մէջ բերաւ.

— Բայց Հրանտ, վաղը Գատըզիւղ պիտի երթամք Գրիգորեաններուն:

— Օ՛հ ինչ փոթա, դուք դացէք:

— Հրանտ, չըլլար, զիտես արդէն որ գործի մը համար խօսած էր Յակոբ աշային:

Զարմացած, իր մտաւոր խոնջէնքին մէջ ջլատուած Հրանտ նայեցաւ իր քրորը, իրաւ այդքան հեռու էին իրարմէ. իր առաջին յուսախաբութեան մէջ՝ դառնութիւնը այնքան ուժգին եղաւ. սր մէկէն մթաղենց ստուերի մը պէս իր աչքերը:

Արուսեակ անգիտակից կը նայէր իր եղբորը եւ անգամ մըն ալ պնդեց վաղուան ընելիք այցելութեանը կարեւորութեանը վրայ. իր սեւ եւ անփայլ աչքերը անդրդուելի մնացին, յետոյ կամաց կամաց ձեռագործը ժողվեց եւ զգուշաւոր ձեւով մը հեռացաւ պատշգամբէն:

Սարգիս յաղթական կ'ընէր մտքէն.

— Իրաւունք չունիմ կրնե՞ր պակասաւոր արարածներ նկատելու եւ բացարձակ անկարող ու է ազնիւ յուզմունքի մը:

(Շարունակելի)

ԶՈՐԱՐԺԱՊԱՏՈՐԵՄ

ԻՆՁ ԻՆՁ ԽՕՍՔԵՐՈՒ ԺԱՍՏԱԳՐԱԿԱՆ ԴԵՐԸ
ՄԱՐԴԱՅԻՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՄԷՋ

ՊԵՏՐՈՍ ԱԳԱԹԱՆ

ԵՐԱՇՈՒԹԵԱՆ, ձեւով բաւական կարգ մը խօսքեր կան, անձի մը կողմէն կամ ուրիշներէ անձի մը համար միշտ կրկնուած, որոնք վերջ ի վերջոյ գէշ դեր մը կը խաղան այդ մարդուն կեանքին մէջ. հրաշալի դէպքեր կուգան յանկարծական նուիրագործում մը, այժմեական մը տալ այդ խօսքերուն զանոնք փայլանաձեւ յոյսով մը ցրտորէլ (mettre en relief). Եւ եթէ քիչ մը երեւակայութեան տէր ես, կը միտիս այդ խօսքերը նկատելու իբրեւ ճակատագրաւոր (fatidique), իբր ծնուցիչները, ըսե՛նք մանկարարները այդ դէպքերուն՝ եղանակներու արդաւանդ արգանդէն: Այս քիչ մը մօթ ճշմարտութիւնը պատկերաւորացնելու համար պիտի յիշատակեմ երեք դէպքեր որոնք՝ եթէ յանցանք մը ունին, հնարուած ըլլալին է, եւ արժանիք մը եթէ, ճշմարտանման ըլլալին:

I

Գեղեցիկ ազնիւ մը կար, շատ գեղեցիկ: Ի տղայ տիոց՝ հիացողներու դարպաս մը շուրջը: Ու սա հայ ասացուածքը անբաժան էր իրեն շոյալուած գովեստներէն. «Շատ մ'ըսէք, նազարի կուգայ...»: Ազնիւ մեծցաւ, հարսնցու եղաւ. ու այդ խօսքը անպակաս էր շուրջը... «Ազնիւ նազարի պիտի գայ...»: Իրաւ ալ եկաւ. Նազար անուն հարուստ, եւ վերջին ծայր կոչու ու տգեղ դրսեցիի մը հետ ամուսնացողին զինքը: Նազարը կամ չար աչքը չէր կրնար ասկից աւելի «ղրական» ու շօշափելի (°) արդիւնք մը յառաջ բերել:

II

Մարդուն մէկը սովորութիւն ունէր ամէն առթիւ յեղիցելու սա խօսքը. «Թիրիմացութիւն մըն է, եղբայր, եւ ոչ ուրիշ բան» իր սիրելագոյն խօսքն էր ասիկա, իր կեանքի փիլիսոփայութեան ա-

ռաջին եւ վերջին բառը: Ամէն բան այս խօսքով կը բացատրէր, կնճռոտ խնդիրները եւ կոխները ասով կը լուծէր: Օր մը, փողոցին մէջ, մարդ մը ուրիշի մը նշան առնելով մեր հերոսը կը զարնէ կոնակէն: Քովը կը հաւաքուին, կը վերցնեն, կը հարցափորձեն անձկութեամբ. «Բան մը չէ կ'ըսէ, — գերագոյն ճիգով մը, յաղթական՝ կարծես կեանքը իր սիրական խօսքովը եղբակացուցած, իր մահը ասոր ի սպաս դրած, իբր յետին օրինակ նուիրած ըլլալուն — բան մը չէ, պարզ թիրիմացութիւն մը...»:

III

Առատ, յորդափոփուր, արեւելափառ թշուրթեամբ՝ զոյգ մը մեծափարթամ պեխերու տէր եւ տնօրէն՝ ու հնամեարար պարծուկ Հայուն մէկը սովորութիւն ունէր միշտ երդունալու յանուն իր պեխերուն, զանոնք օգնութեան եւ վկայութեան կոչելու իր ըսածներուն, անոնց բարձր հովանաւորութեանն ու... շուրջին տակ զնելու վերջապէս իր ամէնէն խոշոր յանգոյնաբանութիւնները. «Ասա անկ չէ նէ... ես աս պիտես կ'ածիլեմ». Այս խօսքը կարծես փորձանք բերաւ խեղճ պիտերուն գլխուն: Օր մը ստիպուեցաւ իրաւցնէ ամիւլելու զանոնք... Հարուստ Անգլիացիի մը քով կառապանութեան պաշտօն մը գտաւ լեղուն ամսական, լաւ ուտելի խմել. մէկ պայման սակայն, բրիտանական, բիրտ. «Պիտերը ամիւլել». Բացատրեց, ազաչեց, գրեթէ լացաւ. Այսպիսի զաւկին որոշումը Այսպեան լերան մը պէս մնաց անդրդուելի, անտեղիտալի: Օր մը ուղեց մտածելու. փութիկ մը ունեցաւ գանկին տակ. կարելի էր ճշտութեամբ ըսել թէ պիտին թելերէն կախուած էր իր բախտը. եթէ պիտը տեղը ձգէր, բախտը խեղդաման կ'ըլլար, եթէ կտրէր, կ'ազատէր: Ստիպուեցաւ մահ ի սիրտ, դատապարտելու պիտերը: Անկէ վերջը, իրաւ, նիւթապէս շատ հանգիստ, բայց կեանքը դառնացաւ: Այնչէր կրնար յաղթական խօսքը կոչել ի պաշտպանութիւն իր խօսքերուն. ինչ տանջանք երբեմն սակայն, բուն յուզման մը տակ, կը մոռնար, եւ «պիտես կ'ածիլեմ» մըն է կ'արձակէր. քրքիլ մըն է թող կուտային ներկաները տեսնելով խեղճ մարդը որ հոգեւորութեան ծաղիկները կը փորձէր քաղել նախկին պիտեան ուն հնձուած դաշտէն:

ԱՆՈՒՆ ԵՒ ՄԱԿԱՆՈՒՆ

ՍԻՄԵՕՆ ԿՐՏՍԵՐ

ԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ մէջ, վերջե-
րըս, Սիմեոն Մերուհի սկսաւ
«Պարզ Մօտքեր» վերնագի-

րով կառն դատաստաններու կամ գնա-
հատումներու շարք մը, որ ընդհանրա-
պէս, օրուան ընթացիկ նիւթերու շուրջը
կը դառնայ: Աստուծոյ մէկը սակայն «Սօ-
նա, Սէրինա . . .» մականգիրով, ուշադ-
րութիւնս գրաւեց եւ կ'արժէ որ քիչ մը
խորհրդածենք անոր վրայ: Յօդուածագի-
րը կը գտնուի մեր մէջ վերջերս մուտ
գտած աղջկան նորալուր ու օտարաբոյր
անուններուն մասին, զորս քիչ մը չափէն
աւելի խտտութիւնով կը դատաւարտէ եւ
կ'աւելցնէ թէ ինչ գաղափար կարելի է
աւնենալ Օր. Սօնա մը կամ Օր. Պիննէի
մը նկարագիրին հարազատութեանը վը-
րայ: Կ'ըսէ թէ Պատրիարքարանը ցուցակ
մը պատրաստած ու պարտաւորիչ ըրած է
եղեր, աղջկան կամ մանչու անուններու
համար եւ ի դուր փնտոներ է հոն, գտնա-
լու համար, Սօնա, Իրմա, Պիննէի պէս
անուններ: Եւ կը հարցնէ թէ արդեօք
ուրիշ անտիպ ցուցակ մըն ալ կայ Հայ-
կա Դի յատուկ, զոր մենք հասարակ մահ-
կանացիներս չենք տեսած: Յետոյ շատ
սիրուն tirade մըն ալ կընէ յարելով. «արդ-
եօք մեր շնորհունակ քահանաները ար-
տօնուած են շնորհունակներ ընելու, մըկր-
տութեան սակացոյցին ելեւէջներուն հա-
մեմատութեամբ»: Հոգ, այդ միեւնոյն
գրութեան մէջ իմացանք նաեւ որ, այդ
անունները, մեր համայնքին նկարագիրը
պատկերու, ցոյցնելու սահմանուած են
եղեր: Յօդուածագիրը չի մոռնար նաեւ
հարցնելու թէ մեր դրացի հասարա-
կութիւններէն որո՞նք մէջ լսած էք երբէք
անուն մը որ իր ինքնութիւնը ուրանայ
եւ իր մտաւորականութիւնը բարբառի! Ա-
նոնք մեծ նախանձախնդրութեամբ ու
արժանապատուութեամբ կը պահպանեն
եղեր, իրենց տոհմիկ յատկանիշները, զորս
մենք կանգիտանանք եղեր:

Հիմա մէկիկ մէկիկ կը պատասխանեմ
իր apostropheներուն զորս գիտամք շա-
բայարեցի վերը, որպէս զի ընթերցողը
կարենայ լիովին ըմբռնել խնդիրը:

Ամենէն առաջ ըսեմ որ պատկառելի
ծերունին շատ կը սխալի կարծելով որ
պզտիկ անունները կոչուած են համայն-
քին նկարագիրը ցայտեցնելու, եւ անունը
ու մականունը կը չփոխէ: Պզտիկ անունը,
prénom, petit nom տունին մէջը, ընտա-
նական շրջանակին մէջը, միեւնոյն մական-
ունը (nom) կրող մանչերու կամ աղջիկ-
ներուն մէջը զանազանութիւն մը գնելու
համար միայն աշխարհ եկած, մտերմական

կոչական մըն է լի: Հրապարակի վրայ,
ընկերութեան մէջ կարեւորութենէ ի սպառ
դուրկ է ան: Մականունն ահա կարեւորը,
ահա ինչ որ մեր նկարագիրը պատմելու
կոչուած է եւ իրաւ ալ, մեր ամենամեծ
մասով ցաւագար ու տգեղ մականունները,
խանութեան թիւն ըտերող, բնական պա-
կասութիւն մը չեղտող, կամ խեղկատա-
կօրէն ծամածռուած ու երոպականա-
ցուցուած մականունները ճիշդ ու ճիշդ
կը ցոյցնեն մեր ճաշակը, մեր կապիկու-
թիւնը, մեր հակամիտութիւնները, մեր
զարգացումի աստիճանը: Եթէ կան կարգի
ընկերակիք, սրբագրութիւնք, բարեփոխուե-
լիք բաներ անոնք ալ մեծ մասով արտա-
նոց ու անճաշակ մեր մականուններն են:
Մարդ չի կրնար ցանկ մը կարգաւ առանց
ամէնալու կամ հոգին սեղմուելու. հոն կը
վստան ամենէն օտարտի. խորթ ու ամօ-
թալի մականունները որոնք լսուած ըլ-
լան երբէք: Եւ յետոյ համեղ տէրտէրին
ընտանիքը Փափագեան է, հանդիպած ու-
կերիչից սերունդը Քոյուածեան, առաջին
մալիքաթուրաճիին պարագան Պասմա-
ճեան, եւ միեւնոյն քաղաքին մէջ կը
վստան, խիստ շատ անգամներ չփոխ-
ուելու աստիճան, Քափամածեաններ, Մա-
րաֆեաններ, Համամածեաններ, Էմմէրեան-
ներ: Ինչ անկարգ բան է աս:

Մականունը, կը կրկնեմ, ահա կարե-
ւորը: Մականունը — զոր մենք սխալ ու
հակառակ առումով nomին կրօնք փո-
խանակ prénomին, — մականունը ամէն
տեղ անսահման կարեւորութիւն ունի:
Մականունը ժառանգական է. մինչդեռ
պզտիկ անունը անձնական միայն եւ ա-
նարձէք. մականունը ընտանեկան է, սեպ-
հականութեան իրաւունք մը կը ներկա-
յացնէ եւ raison sociale մը պէս արժէք մը
ունի խիստ շատ անգամ, դարերու մէջ գուր-
գուրանքով պահուած, պահպանուած, ա-
նագարտ պահուած ըլլալով եւ արդար
համբաւի մըն ալ տիրացած ըլլալով:

Ինչպէս ըսի, պզտիկ անուն մը, ըն-
տանեկան մտերիմ ու անձուկ շրջանակի
մը համար է աւելի, եւ մականունը ասոր
հակառակը: Տիկին Մատակեան մը, Տիկին
Մատակեան է միշտ մեզի համար եւ եր-
բէք պիտի չի հետաքրքրուէինք գիտնա-
լու թէ իր հայրը ու մայրը կամ ամու-
սինք ինչպէս կը կոչեն եղեր զինքը, Սօնա,
Թօրա՞ թէ Փառանձեմ կամ Անթառամ:
Տիկին Րէֆան մեր գիտցած գերասանու-
հին է միշտ եւ իր պզտիկ անունը եւ-
թաղրենք որ Բօլին ըլլար կամ Օնօրին
բան մը պիտի չաւելցնէր մեր գիտցածին
վրայ, ինչպէս որ Սառա Պէրնատին անու-
նին հմայքէն բան մը պիտի չի պակսեր
եթէ չի գիտնալինք ներքին կեանքի մէջ,
իրեն Սառա կոչուիլը: Ես կը կարծեմ որ,
տունին մէջը մարդ ինչ որ ուզէ ան ընե-
լու ազատ է: Ինտոր ուզէ անանկ կը
կոչուի, ինչ ուզէ ան կը հագնի, ոչ ոք

կրնայ խառնուիլ: Ու զեմ Արեւելցիի պէս
պատուական խորթա մը կը հագնիմ, ու-
զեմ երոպական ճաշակով չինուած չիք
robe de chambre մը: Ոչ ոք կրնայ խառ-
նուիլ կամ հակառակը բռնադատել: Կը-
նունքի պահուն անուանակոչութիւնը լոկ
ձեւակերպութիւն է:

Պատրիարքարանի պատրաստած եւ
պարտաւորիչ բրած ցուցակը չեմ գիտեր
թէ ի՞նչ է, բայց կը յիշեմ 1902ի Հիւան-
դանոցի ընդարձակ Տարեցոյցին մէջ երկ-
սեռ անուններու ցանկեր զորս այժէ ան-
ցընելէ աւելի զուարճալի բան, մարդ քիչ
անգամ առիթ կ'ունենայ ձեռք անցընելու
կարծեմ: Անոնք մասնաւորապէս իգական
ցանկը, քանի որ անոր վրայ է հիմակու-
հիմա խնդիրը: Այժէս կը կառչի Ինդոն:
Ա՞ս ով է: Ատանկ անունով շատ շատ
գետ մը կը յիշեմ Հնդկաստանի մէջ:
Վասիլ չիկայ հայերուն մէջ, — հակա-
ռակ՝ բուռով յունարէն անուններ ըլլա-
լուն, — Թերեւս հայ-հոռոմներուն մէջը ըլ-
լայ: Վասիլուհին ինչ է ուրեմն: Անցնինք
հրէական անուններուն. ինչ բան ունին
մեր համայնքին բնատոմիկ նկարագիրը
անդրադարձնող պաշտօնական այդ ցան-
կին մէջ սփռեալ անունները: Սառա,
Ռեբեկա, Ռաքէլ եւ այլն, եւ այլն: Հիմա
զանք այլանդակ անուններուն, միշտ միեւ-
նոյն ցանկին մէջ. ի՞նչ է Շամունէն:
Մօնպլանի հանրածանօթ Շամունին չըլ-
լայ: Ինչ են Ղամբէնին, Տեկուսան,
Կողոխան, Թէոփիստէն: Ասոնք են պաշ-
տօնապէս պարտաւորիչ ըլլալու արժա-
նաց: Ասոնք են փափկահիւն ու ե-
րաժշտային ինչ է Անադօլան, Անաթօլ
Փրանսիոյ femelle՞ արդեօք: Իսկ ամենէն
անակնկալը այդ ցանկին մէջ, «Փիննաչն
է, որ ճիշդ ու ճիշդ յարգելի Սիմեոն Մե-
րունին աշնչափ չի հաւնած ու քննա-
դատած «Պիննէն» ըլլալ կ'երեւայ, պզտիկ
ու ներքին տառադարձութեամբ մը միայն:

Օտար անուններ նոր պիտի մտնան
եղեր մեր մէջ: Տեսանք թէ հնութեան
մէջ Հրեաները ու Յոյները, ինչ մեծ օ-
ժանդակութիւն են բոլոր մեզի անուանա-
կոչութեան դժուարին! Գործին մէջ, սրբ-
բուհիներու կամ մարտիրոսահիւններու ձե-
ւին տակ ձրի փոխառութիւն ընելով:
Անցեալ դարուն մէջ այնչափ սովորա-
կան Զիւմպիլը, Բէրուզէն, Սրբման, Էլ-
մասը, Զիւմպիլը, բնատոմիկ անուններ
էին: Բաւանթին մանաւանդ, ինչ աւելի
ծիծաղելի, գաղղիներէն brilliantը պրլան-
թալ է վերածուել իբր թանկագին ապ-
րանք եւ մեզի է փոխանցուել, իբր կա-
նացի շնորհալի անուն: Նոյն իսկ եւրո-
պական անունները հիմա է որ սկսեցին
արշաւել մեր օրօրօցներուն վրայ, Ֆիլի-
մէնը, Սէրինան, Մերսէտէն, Պէթրիսը,
Ֆորթիւնէն, Էմմէնին, Վերթինին եւ ծնած
չէի դեռ, երբ անոնք շատոնց տարածուած
էին մեր կանացի աշխարհին մէջ, ես որ

հակառակ կրտսեր մը ըլլալուս, տարիքով Սիմէօն ծերունիէն շատ պզտիկ մը չեմ։ Անշուշտ կը փափաքինք որ կարելի եղածին չափ զգուշացուի օտարութենէ, օտար տարրերէ, բայց ասիկա պարագայ մըն է որ ամենէն քիչ քննադատելի է պզտիկ անուններու հարցին մէջ, իբր զուտ անձնական գործ, եւ երբէք տրամադիր՝ բնականաբար թեան։

Ինչ որ կը զարմացնէ զիս շատ, ան է թէ ո՞ր քահանան պիտի համարձակէր աւազանէն դուրս քաշել այն երախան՝ որուն անունը իրեն ականջին քիչ մը նոր կամ խորթ պիտի հնչէր։ Չէ՛, ես ատի՜րաւունքը ոչ ոքի չեմ տար, ըլլայ ան նոյն իսկ քահանայ, եւ կը զարմանամ որ աշխարհական մը կ'իլլայ ատանկ իրաւաւորութիւն մը տալու տէրտէր-պապայի մը ձեռքը։ Կրօնականները, արդէն շատ կը խառնուին մեր զուտ ընտանեկան գործերուն, զորս ատենով որբեր չըրեր Ս. Խորհուրդի վերածեր են։ Եւ ոչ ոք կըրնայ ուրանալ որ իրենց այդ իրաւասութիւնը միշտ չարաչար գործածած են. միշտ արգելքներ հանելու ծառայեցուցած, շահու աղբիւր ըրած են։ Ամուսնութիւնը ու անոր յարամասերը այսօր մեծ մասամբ մեր չամուսնացած կղերին ափին մէջ, գործիք մը եղած է պարզապէս եւ չեմ կարծեր որ ա՛յլ բան մը դուրս մնացած ըլլայ զայն սեղմելու, կրճատելու միջոցներէն։ Արդէն ամուսնութեան առջեւ եղած բնական ու նիւթական գրգռումները մեր զարմացնէ զիս շատ, ան է թէ ո՞ր քահանան պիտի համարձակէր աւազանէն դուրս քաշել այն երախան՝ որուն անունը իրեն ականջին քիչ մը նոր կամ խորթ պիտի հնչէր։ Չէ՛, ես ատի՜րաւունքը ոչ ոքի չեմ տար, ըլլայ ան նոյն իսկ քահանայ, եւ կը զարմանամ որ աշխարհական մը կ'իլլայ ատանկ իրաւաւորութիւն մը տալու տէրտէր-պապայի մը ձեռքը։ Կրօնականները, արդէն շատ կը խառնուին մեր զուտ ընտանեկան գործերուն, զորս ատենով որբեր չըրեր Ս. Խորհուրդի վերածեր են։ Եւ ոչ ոք կըրնայ ուրանալ որ իրենց այդ իրաւասութիւնը միշտ չարաչար գործածած են. միշտ արգելքներ հանելու ծառայեցուցած, շահու աղբիւր ըրած են։ Ամուսնութիւնը ու անոր յարամասերը այսօր մեծ մասամբ մեր չամուսնացած կղերին ափին մէջ, գործիք մը եղած է պարզապէս եւ չեմ կարծեր որ ա՛յլ բան մը դուրս մնացած ըլլայ զայն սեղմելու, կրճատելու միջոցներէն։ Արդէն ամուսնութեան առջեւ եղած բնական ու նիւթական գրգռումները

ուարութիւնները չեն բաւեր, մէյ մըն ալ մեր վարդապետները մօտիկ պիտի ընենք. աս Պահք է չես կրնար կարգուիլ, աս եօթը պորտ չէ, չես կրնար կարգուիլ, աս ներուած չէ, չես կրնար կարգուիլ։ Արգելք, արգելք, յաւիտեական արգելք եւ տակաւին կը զարմանա՜ք ամուսնութիւններուն պակսելուն։ Չէ՛, գոնէ իմ աղջկանս անուն մը գնելու մասին, տէրտէրէ մը խրատ կամ արգելք չի պիտի ուզէի սպասել։

Անցողակի բսեմ որ այդ արգելքներու դրոյթները օտար եկեղեցիներէ եկած են մեղի եւ մասնաւորապէս կաթոլիկ եկեղեցիէն՝ որ չափազանց թիւով կաշկանդումներ դրած է զուտ բնական գործերուն շուրջը։ Եւ պատմութիւնն ալ բացորոշ կերպով կ'ապացուցանէ այսօր որ ատիկա եղած է միմիայն անոր համար որ նեղը ինկած ատենին dispenseի համար եկեղեցիի պետին գիտում ըլլաւ եւ բուզի փոխարինութեամբ մը արտօնութիւն չնորձուի, արգելքը վերցուի։ Ատոր համար է որ այդ արգելքները մինակ աղքատներուն համար գոյութիւն ունեցած են եւ վճարել կրողը կամքը քայքայեցած է։ Մենք ալ շատ հեռու չենք մնացած այս tactiqueէն։

Իսկ թէ, մեր դրացի կամ օտար հասարակութիւնները խիստ նախանձախնդիր են եղեր իրենց անուններուն եւ մենք միա՛կն ենք եղեր մեր մօրազականութիւնը բարբառող, կրկին եւ աւելի մեծ սր-

խալ։ Այսօր ամենէն չօլկն աղգերուն, Յոյներուն ու Հրեաներուն մէջ կը վխտան եւրոպական անուններ։ Ինչպէս նաեւ քաղաքակրթութեան բարձրագոյն աստիճաններուն վրայ գտնուող ազգեր ամօթ չեն սեպած ամենէն խոնարհ աղգերէն փոքրանուններ փոխ առնել։ Յունարէն անուններ, վաղնջական անուններ ինչպէս Թէոֆան, Միլիդիան, Թէօֆրաստ, աղգայնացած են ալ, եւրոպեան ամեն երկիրներու մէջ։ Ռուսական անուններ նորաձեւութիւնն են այսօր Ֆրանսայի մէջ։ Անգլիական անուններ, ինչպէս Հարրի, Ճօն եւ այլն մատի վրայ չէ որ կը համրուին Ֆրանսայի մէջ։ Սպանիոյ մաւրիտան անուններուն ծայրը վերջը չիկայ։ Քաղիմիր Բէթիէ, բոլոնական պզտիկ անուն մը կը կրէ եւ աւելի փառաւոր օրինակ մը տուած ըլլալու համար, շատերու մէջէն յիշեմ ՍԱՏԻ Քառնօն, որ պարսիկ անուն մը կը կրէ, անոր համար որ իր հայրը կամ մեծ հայրը, կամ կնքահայրը եթէ կ'ուզէր օտար գրականութիւններու հետամուտ ու հմուտ մարդ, ամենէն աւելի կարգացած ու հաւնած էր պարսիկ մեծ բանաստեղծին զգայուն ու զգիւնի գրուածները։

ԾԱՂԻԿԻ ԳՈՐԾԱԿԱՆԻՆԵՐԸ

ՏԲԱՊԵՋԱՆՅՈՒՆԵՐՈՒՆ. — «Ճաղիկ»ի գործակալ անուանուած է Փիլիպպոս ԷՖ. Խաննեան։

ԲԱՆԱՐԳՅՈՒՆԵՐՈՒՆ. — Բաբեղի գործակալ անուանուած է Մամիկոն ԷՖ. Վարժապետեան։

«Ծ Ա Ղ Ի Կ»-ի թիւ 10 (1) ն է (4)

ԱՆՈՒՉՔԱ

(Վ.ԻՊԱԼԻ ԹՈՒՐԿԵՆԵՃԻ)

Ա.Ի.Ա. մը ջուրին մինչեւ վերջին կաթիլը հոսած ըլլալով, Անուշքա վերջապէս եկաւ մեր մօտ կողերուն վրայ օրօրուելով եւ շփացած ձեւով մը. տարօրինակ ժպիտ մը երբեմն կը սեղմէր ջրմանը եւ կ'ընդլայնէր ռուսները ինչպէս յօնքերուն կամարը, անիկա իր սեւ աչքերը կը քննէր զգուշ չեղունութեամբ մը։

— Վարմուշքս անպատշաճ կը գտնէք, կարծես կ'ընէր իր դէմքը, հոգեօ գիտեմ որ կը հիւսնաք կոր վրաս։

— Շատ լաւ, որոնքէն, Անուշքա՛, ըսաւ Կալին։

Ներտաւարդ աղջիկը կարծես մէկէն ամօցուեւ աչքերը խոնարհելով, երկշտ ձեւով մը եկաւ մեր քովը նստիլ, յանցաւորի մը պէտէ Աւաջին տնգամբ ըլլալով իր գիմագծերը կը գիտէի ու շաքուղութեամբ. քիչ անգամ այլքան յարաշարժ դէմքի հանդիպած էի Գոնի մը ընդէն միջոցին բոլորովին տգիտած էր եւ անանկ արտայայտու-

թիւն մը ունէր որ գրեթէ կը մօտիկնար տիրութեան, ինծի թուեցաւ նոյն իսկ որ իր գիմագծերը վեհութիւն մը, պարզութիւն մը առած էին Խնք բոլորովին զբաղած կ'երեւէր։

Մանրամասնօրէն պտտեցանք աւերակին մէջ, Անուշքա մեր ետեւէն կը քայլէր եւ սկսանք որոնել չանալ հեռանկարներուն վրայ։ Երբ ընթերքի առտեղ եկաւ Կալին պտուղը վարձատրեց եւ վերջին անգամ բարձր մը գարեջուր ուղեց, յետոյ դէպ ի ինծի դառնալով, խորամանկ ժպիտով մը ըսաւ։

— Մտքիդ մէջ եղած կնոջը կենացը։

— Ուրեմն կին մը ունի՞. . . կին մը ունի՞ք ուրուն վրայ կը մտածէք, հարցուց ինծի Անուշքա։

— Եւ ո՞վ չունի. պատասխանեց Կալին։

Անուշքա քիչ մը առնէ մտածկոտ մնաց, նորէն դէմքին արտայայտութիւնը փոխուեցաւ եւ արհամարհոտ, գրեթէ ամբարտաւան ժպիտ մը երեւցաւ անգամ մըն ալ ջրմաներուն վրայ։

Նորէն դէպ ի տունը ուղղուեցանք եւ Անուշքա վերսկսաւ խնդալ եւ զուարճանալ ա՛յլ աւելի կեղծ ձեւերով։ Մտքի մը ճիւղը կտրելով զայն հրացանի պէս ուսին վրայ դրաւ եւ իւր քօղը փաթտեց գլխուն շուրջը։ Կը յիշեմ որ նոյն միջոցին հասնեցի պեցանք բազմաթիւ խորտեալ Անգլիացիներու ընտանիքի մը, բռնադատիկ երեւոյթով. ամենքն ալ, ինչպէս եթէ հրամանի մը հպատակէին, Անուշքային դարձուցին իրենց յախճապակեայ աչքերը որոնց մէջ կը նկարուէր ցուրտ զարմացում մը։ Անիկա սկսաւ բարձր ձայնով երգել կարծես զանոնք ծաղրելու համար։

Երբոր տուն հասանք անմիջապէս իր սենեակը քաշուեցաւ եւ միայն ընթերքի ժամուն երեւցաւ իր ամենէն գեղեցիկ շրջադէպով զարդարուած, խնամքով մազերը յարգարած, մէջքը սեղմուած

քօրսէին մէջ եւ ձեւերը ձեռնոցներով ծածկուած։ Ճաշի միջոցին լրջութեամբ վարուեցաւ, հաղիւթէ քիչ մը բան ճաշակեց եւ միայն ջուր խմեց։ Յայտնի էր թէ նոր դեր մը խաղալ կուղէր իմ ներկայութեանը, լաւ կը թուած եւ համեատ աղջկան մը դերը, Կալին թողուց զայն որ խաղայ, երեւի վարժուած էր ոչ մէկ բանի մէջ անոր հակառակիլ։ Երբեմն միայն կը գոհանար ինծի նայելու թեթեւ մը ուսերը ցնցելով եւ իր բորեացական նայուածքը կարծես թէ կրէր։ Տղայ է, ներողամիտ եղէք, Ընթերքէն ետքը Անուշքա ելաւ խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ գլխովը դնելով հարցուց Կալինին թէ կրնա՞ր երթալ Տիկին Լուիզը տեսնելու։

— Ներքէն ի վեր իմ հրամանիս պէտք ունեցած ես, պատասխանեց իր սովորական ժպիտով որ այն անգամ սակայն, թեթեւ մը բռնադատիկ էր, ուրեմն մեղի հետ կը ձանձրանամ կոր։

— Ոչ, բայց երեւի խոտաւայ Տիկին Լուիզին երթալ զայն տեսնել, յետոյ, կարծեմ թէ առանց ինծի աւելի հանգիստ կ'ըլլաք։ Պարոնք, աւելցուց ինծի ցուցնելով, կարելի է թէ դեռ գաղտնիքներ պիտի վստահի քեզի։

Անիկա մեկնեցաւ։

— Տիկին Լուիզը, ըսաւ ինծի Կալին, զգուշանալով նայուածքիս հանդիպելու, նախկին քաղաքապետին այրին է։ Անիկա քիչ մը պարզուկ պառաւ մըն է, բայց լաւ կին, շատ բարեկամութիւն ունի Անուշքային համար. արդէն Անուշքան ալ մոլութիւնը ունի իրմէ ստորին գաղափարներու պատկանող անձերուն հետ կապուելու. բայց որչափ որ կրցած եմ հասկնալ, պատճառը գրեթէ միշտ հպարտութիւնն է։

— Կը տեսնէ՞ք, ուսեցուց, պզտիկ լուսնիկն մը ետքը, Անուշքան շփացած է ինձմէ եւ ուրիշ

Ն ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐԸ

Մ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ԵՐԱՅՈՂ տարւոյն
գիտական հետա-
քըքրաշ ուր նորու-
թիւններէն մէկն են
ն ճառագայթները,

գտնուած Նանտի համալսարանին բրո-
ֆէօօրներէն Մ. Պլոնտրոյի կողմէն: Նան-
տի մէջ գտնուած լլլալուն համար ն ա-
նունով մկրտուած են:

Այդ խորհրդաւոր ճառագայթները նոր
գիւտի մը շնորհիւ ահագին կարեւորու-
թիւն ստացան, ու բացին գիտունին, հո-
գեքանին, ինչպէս եւ մոգականութեան կամ
աստուայի եւ այլ ձեւափոխումներու հա-
ւատացողներուն եւ զանոնք քարոզողնե-
րուն առջեւ խուզարկումի, փորձերու եւ
հետեւութիւններու — գոնէ առ այժմ բո-
լորովին երեւակայական եւ քմածին —
անհուն դաշտ մը: Արդարեւ պեռ վերջերս
Մ. Շարքանդիէ, նոյնպէս Նանտի բրոֆէ-
օօրներէն, կը յայտարարէր թէ ի մէջ
այլոց մարդն ալ կ'արձակէր ն անտեսա-
նելի ճառագայթները:

Կ'արժէ ուրեմն քանի մը խօսք ընել
Նանտի գիտուն բրոֆէօօրին ի յայտ բե-
րած ճառագայթներուն վրայ:

Կերպով ալ չէր կրնար ըլլար, ոչ որքի հետ պա-
հանջկատ չեմ կրնար ըլլար, ինչպէս պահանջկատ
կրնայի ըլլար իրեն համար:

Իսկ մը չպատասխանեցի. Վակին խօսակցու-
թիւնը ուրիշ նիւթի մը վրայ դարձուց. քանի
զինքը մօտէն կը ծանչնայի այնքան սերտ բարե-
կամութիւն կը ներշնչէր ինծի: Քիչ ատենէն հա-
կըցայ իր նկարագիրը: Անկա պալական բարի եւ
զեղեցիկ բնավորութիւն մը ունէր, ուղիղ, պարկեշտ
եւ պարզ բայց դժբաղդաբար գրկուած կորովէ եւ
եւսանդէ. իր երկտեսարգութիւնը բոց եւ կրակ
չէր արձակեր այլ կը վառէր անուշ եւ տոգոյն
լլայով մը, սրամիտ էր եւ հրապուրիչ շնորհ մը
ունէր, բայց որքան դժուարին էր գուշակել թէ
իր հատուկութեան տարիքին մէջ ինչ պիտի ըլ-
լար: Արուեստագէտ մը, ոչ... ամէն արուեստ
կը պահանջէ տոգանելի աշխատութիւն մը, յա-
րատեւ ջանքեր, եւ երեք, կրէի մտքէս, իր հան-
դարտ դէմքը գիտելով, իր ձգձգուող ձայնը լսե-
լով, երբեք չպիտի կարենայ հպատակել յարա-
տեւ եւ լաւ ուղղուած աշխատութեան մը: Այլ
սակայն անկարելի էր զայն չտեսնել. մարդ կը
կապուէր իրեն տկամայ: Չորս ժամու չափ իրարու
հետ անցուցնէր, երբեմն քով քովի տիւնին
վրայ, երբեմն յամբարտը պտտելով տունին ա-
ռաջք եւ այս տեսակցութիւնը բոլորովին սերտ
կերպով մեզի իրարու կապէր: Արեւը մայրը մտաւ
եւ մտածեցի տուն դառնալ:

Անուշքաւ դեռ վերագործած չէր:
— Ահ ինչ յամուռ տղայ, գոչեց Վակին,
կեցէք, ձեզի կ'առաջնորդեմ. կ'ուզէ՞ք. անցած
ատենին Տիկին Լուիզի կը հանգստանէր հասկնալու
համար թէ Անուշքաւ դեռ հոն է. ասիկա ձեր
ծամբան շատ չերկնցներ:
Քաղաք իջանք եւ քիչ մը ատեն նեղ եւ օձա-

Ծաղիկի ընթերցողներուն անձանօթ
չէ Մ. Պլոնտրոյի անունը: Արդարեւ «Ք
ճառագայթներ» խորագրով յօդուածիս
մէջ, անցեալ տարի, բնած էի թէ ինչպէս
հանճարեղ փորձերու շնորհիւ ան կրցած
էր չափիչ այդ ճառագայթներու արագու-
թիւնը, որը հասարակ դասը կը լոյսի ա-
րագութեան կ'ըսէր նաեւ թէ նոյն գի-
տունը Ք ճառագայթներու բեւեռացած
ըլլալը մասնաւոր կ'ընէր: Արդ՝ իր փոր-
ձերը շարունակելով Մ. Պլոնտրոյ տեսած
է որ ինքը ոչ թէ բուն Ք ճառագայթնե-
րու արագութիւնը չափած եւ բեւեռա-
ցումը գտած է, այլ բոլորովին նոր ճա-
ռագայթներու, որոնք միեւնոյն ատեն
ծնունդ կ'առնէին հակաքարտէն: Ինչպէս
կը տեսնէք գիտուններն ալ կը սխալին,
բայց ոչ միայն շատ անգամ անոնց սխալն
ալ օգտակար է, այլ շուտով երեւան
կ'ընէ յետագայ փորձերու միջոցով:

Ն ճառագայթները ամէն կերպով կը
նմանին լուսնիկն ճառագայթներուն, ո-
րոնք բոլոր միջինական յատկութիւնները
ունին. այսպէս հարթ երեսի մը վրայէն
կը ցոյանան, պրիսմակի մը մէջէն անց-
նելով կը բեկանին, կրնան նաեւ խոտո-
րիլ իսկ րնու թեւամբ արդէն բեւեռացած
են: Լուսին հանդիպ աղօտ մարմիններէն
ոմանք, ինչպէս փայտը, թուղթը, ալիւ-
մինեօմը, եւ այլն, թափանցիկ են ն ճա-
ռագայթներուն համար: մինչդեռ ապակին
գրեթէ անթափանց է:

Անուշքաւ ի թերի թրթռացումներուն եր-

պտոյտ փողոցի մը մէջէն քալելէ ետքը կեցածը
չորս յարկով բարձր տան մը առաջք որ միայն
երկու պատուհան ունէր իր լայնքին վրայ. երկ-
րորդ յարկը դէպի փողոցը կը յառաջանար: Այս
տարրինակ բնակութիւնը կ'ըսէին քանդակնե-
րով, երկու ահագին գերաններու վրայ հաստա-
ռած եւ ծածկուած՝ սրածայր կ'ըմբարէր տանիքով,
ու մասնաւոր լուսանցքով որուն վրայէն երկնցած
երկաթեայ խողովակ մը կ'առնէր ձեւով տունին
կուտար ինքն իր վրայ ծալուած ահագին թռչունի
մը երեւոյթով:

— Անուշքաւ, գոչեց Վակին, հոգ ես
Լուսաւորուած պատուհան մը երբորդ յար-
կին վրայ բացուեցաւ եւ նշմարեցինք երկտեսարգ
աղջկան թուի գլուխը. տնոր ետեւէն երեւցաւ
տկուայազուրկ դէմքը Գերմանուհի մը՝ տարիքէն
տկարացած աչքերով:
— Հոս եմ, ըսաւ Անուշքաւ պարանքով կըմնե-
լով պատուհանին յետեւին. հոս շատ լաւ եմ:
Առ ասիկա, աւելցուց, Վակինին նետելով կունկե-
նի ծիւղ մը: Երեւակայէ՛ որ ես քու մտքէդ ան-
ցած կ'ընեմ:

Տիկին Լուիզ սկսաւ խնդալ:
«Պիտի մեկնի» ըսաւ Վակին զիտ ցուցնելով,
քեզի մնաւ բարով ըսել ուզեց:
— Իրաւ, ըսաւ Անուշքաւ. լաւ, քանի որ պիտի
մեկնի, նետած ծիւղս իրեն տուր: Հիմա՛կ ես ալ
տուն կուգամ:

Անկա շուտով գոցեց պատուհանը եւ կար-
ծեցի նշմարել որ կը համբուրէր Գերմանացի կնիւր.
Վակին լուեկայն ծիւղը ինծի երկնցուց. առանց
բառ մը ըսելու զայն դրպանս դրի եւ հասնելով
այն տեղը ուրկէ գետը կ'անցնուի, միւս եզրը
անցայ. կը յիշեմ որ դէպի տունս ուղղուեցայ
սիրտս եզականօրէն տխուր, թէ եւ բանի մը չէի

կար ստեղծարարին վրայ իրենց մասնաւոր
տեղը ունին, տեղ որ մինչեւ հիմա պա-
րապ մնացած էր:

Հարկ է յիշեցնել թէ տեսանելի, եւ
անհամար անտեսանելի ճառագայթները
— լուսնիկն, քիմիական, ջերմական, եւ
լեկտրական, եւ այլն — եթերի թրթռա-
ցումներուն արդիւնքն են ամէնքն ալ,
ինչպէս ալ եւ ալ ձայները միեւնոյն օդին
թրթռացումներէն յառաջ կուգան. եւ
ինչպէս որ ձայները քարձրութեամբ ի-
րարմէ կը տարբերին ըստ այնմ որ օդի
թրթռացումները աւելի կամ նուազ ա-
րագ կը կատարուին, կամ ուրիշ բառե-
րով, ըստ այնմ որ ձայնական ալիքները
աւելի կամ նուազ խոշոր են, նոյնպէս ալ
եթերի ճառագայթները իրարմէ կը տար-
բերին եթերային թրթռացումներուն ա-
ւելի կամ նուազ արագութեամբը, կամ
եթերային ալիքներու աւելի կամ նուազ
մեծութեամբը: Միայն թէ երբ խնդրը
այս վերջիններուն վրայ է, մեր բնախօ-
սական կազմութեան շնորհիւ ալ եւ ալ
տպաւորութիւններ կը կրենք ըստ այնմ
որ այս կամ այն մեծութեամբ եթերային
ալիքներէ կ'ազդուինք:

Ըսել է թէ եթերի թրթռացումները
կը տարածուին ահագին ստեղծարարի մը
վրայ, որուն ամէնէն սուր նօթերն ըլլալ
թուին Ք ճառագայթները: Դէպի թաւ
նօթերու կողմը երթալով կարգաւ կը
հանդիպինք, իրարմատէ մը վրայ, անդա-
մանիցապէս փոխուեցաւ ու ժգին եւ դառնութեամբ
լեցուն յուզմունքի մը:

մտածել, երբոր ինծի շատ ծանօթ բուրմունք մը
բայց բաւական հազուադէպ Գերմանուհի մէջ,
մեկէն ուշադրութիւնս գրաւեց: Կեցայ եւ ճամ-
բուն մօտ տեսայ գետին մը՝ կանեփով ծածկուած:
Այն բուրմունքը որ կը տարածէր մեր տափա-
տաններու յատուկ այդ բոյրը մէկէն զիտ փո-
խադրեց Ռուսիոյ մէջ եւ հոգւոյս մէջ արթնցուց
խանդավառ ձգտում մը դէպի իմ երկիրը. ուժ-
գին փափաքը ունեցայ ծննդավայրիս օդը ծծելու
եւ զգալու ոտքերուս ներքեւ երկրիս հողը. հոս ինչ
կ'ընեմ, գոչեցի, ինչ շատ ունիմ օտար երկրի մը
մէջ թափառելու մարդիկներու մէջ որ ինծի հա-
մար բան մը չեն. եւ ճշունքը որ սիրտս կը սեղմէր
անմիջապէս փոխուեցաւ ու ժգին եւ դառնութեամբ
լեցուն յուզմունքի մը:

Երբ տուն մտայ, նախորդ գիշերուան մտքի
տրամադրութեանս բոլորովին հակառակ վիճակի
մի մէջ կը գտնուէի. գրեթէ զայրացած էի եւ
երկար ատեն ետքը ամբողջացայ. դժկամակութիւն
մը կ'զգայի, որուն ինչո՞ւ համար ըլլար չէի հաս-
կընար վերջապէս նստեցայ եւ իմ անհատա-
րիմ այրիիս յիշատակը մտքիս ներկայանալով
(պաշտօնապէս ամէն իրիկուն ինծի կ'ըրադեցնէր)
իր նամակներէն մէկը առի, բայց զայն նոյն իսկ
չբացի որովհետեւ մտածումս դէպի ուրիշ կողմ
թափէր առած էր. սկսայ երազել եւ Անուշքաւ էր
երազանքներուս առարկան:

Յիշեցի կարգ մը պարագաներ Վակինի խօ-
սակցութենէն... ո՞վ գիտէ. իրաւ իր քղըն
է, ինքզինքիս հարցուցի բարձր ձայնով:

(Շարունակելի)

սեղեղներուն, ենթակարմիրներուն (ջերմակալ), յետոյ դարձեալ խրամատէ մը վերջ, ամենաթաւերուն, այն է՝ ելեկտրականներուն: Ն ճառագայթները իրենց տեղը ունին ջերմականներուն եւ ելեկտրականներուն միջեւ, առանց տակաւին հոն գտնուած խրամատը ամբողջովին լեցնելու: Հետեւ արար տեսականօրէն ալ մեծ կարեւորութիւն ունին անոնք:

Իբրեւ անտեսանելի ճառագայթներ, եթերի նորագիւտ թրթռացումներն ալ մասնաւոր հնարքներու պէտք ունին մեզ յայտնուելու համար: Անոնց հետեւեալ երկու յատկութիւնները կը գործածուին ընդհանրապէս իբրեւ յայտնիչ. 1. Ն ճառագայթները փոքրիկ բոցի մը կամ հրաշէկ մարմինի մը յոյսը կը սաստկացնեն: 2. անոնք թէեւ մարմիններու լուսափայլութիւնը չեն գրգռեր, բայց արդէն արեւին տակ բռնուած լուսափայլ մարմինի մը — ինչպէս կրածինի ծծմբու կը — մութին մէջ արձակած լոյսին փայլը կը սաստկացնեն այն տեղ ուր կ'իյնան:

Իրուքսի խողովակներու հակաքառաքը չէ միայն որ կարծակէ Ն ճառագայթները: Արեւը, արեւէն ընդհարուած զանազան մարմինները, ինչպէս խիճերը, կողմինտները, Առէրեան լամպար մը, եւ ինչ մեծաքանակ կ'արձակեն զանոնք: Բոլորակի պատրոյցով լամպի մը լոյսին մէջ ալ կը գտնուին անոնք, միայն թէ պէտք է որ ապակեայ խողովակը հանուած ըլլայ, ապա թէ ոչ անկէ կը ծածուին: Մնաց որ ապակեայ խողովակին տեղ կրնաք դնել փայտէ, թուղթէ, ալիւմինեմի եւ այլն խողովակ մը, որոնց մէջէն Ն ճառագայթները գիւրաւ կը թափանցեն:

Ն ճառագայթ կ'արձակեն նաեւ բոլոր այն մարմինները ուր նիւթը ճնշուած վիճակի մէջ է. այսպէս են պողպատները: Մեծապէս զարմանալի է տեսնել որ ասկէ ասաներկու դար անաջուան պողպատէ առարկաները այնքան սաստկօրէն կ'արձակեն նոյն ճառագայթները, որքան պիտի ընէր նոր ջրուած պողպատը:

Այսքանը լաւ բայց Ն ճառագայթներու բոլոր ազդեւորները թուելէ շատ հեռու ենք: Արդարեւ բոյսերը, կենդանիները, որոնց հետ բնականաբար նաեւ մարդը, անընդհատ կերպով կ'արձակեն զանոնք: Այս վերջին գիւտը կը պատկանի Մ. Շարբանդիէի:

Հոն ուր նիւթը աւելի գործօն վիճակի մէջ է, հոն անոնց արձակումը աւելի սաստիկ է. այսպէս մկանունքները եւ ջիւղերը մանաւանդ իրենց գործունէութեան ատեն սաստկապէս կ'արձակեն խորհրդաւոր ճառագայթները: Կարելի է կրածինի ծծմբու կը միջոցով հետեւիլ ջիւղի մը ճիւղաւորութեան: Այսպէս շոշափելի փաստով մը կ'ապացուցուի թէ ջիւղերն ու մկանունքները ճառագայթումներու

կեդրոններ են, թէ ջրային հոսանքը իրականութիւն մըն է:

Հետեւեալ փորձը մանաւանդ ցոյց պիտի կրնայ տալ նոր ճառագայթներու ազդին կարեւորութիւնը նաեւ բնախօսական եւ հոգեբանական տեսակէտներով:

Ընթերցողներէս չատերր, քիչ բացառութեամբ, գիտեն թէ՛ մտային գործունէութիւնը ու զեղարին բլիշներու գործունէութեան արդիւնքն է, եւ թէ ուղեղի այլ եւ այլ մասերը իրենց մասնաւոր պաշտօնը ունին: Արդէն շատոնց գիտելիք թէ յօդաւոր խօսքի կեդրոնը կը գտնուէր Պրօքսի ծալքին ոտքը, ձախ կիսագունդին մէջ, ճակատին կողմը: Արդ՝ երբ կրածինի ծծմբու կը մօտեցնենք մէկու մը ճակատին ձախ մասին, ու անոր խօսիլ տանք պիտի տեսնենք թէ իսկոյն կրածինին ծածմբու կիսափայլութիւնը պիտի սաստկանայ, բարձրաձայն խօսուի թէ ցած ձայնով: Երբ միեւնոյն ծծմբու կը ճակատին ալ կողմը տանինք, անոր լուսափայլութիւնը բնաւ փոփոխութիւն ցոյց չի տար, նոյն իսկ կը մարի:

Ն. ճառագայթները գիտական հաւաստումներու նկատմամբ բազմաթիւ թուլմաններուն, որոնց համար երեւակայութեան հաւաստումներէն դուրս ամէն ինչ թուիք են, ինչպէս եւ ամէնուն շոշափելի փաստերով կը պատկերացնեն գործունէութիւնը այն մասերուն, որոնք մինչեւ հիմա խորհրդով չ'ըջապատուած էին: Աւելորդ է ըսել թէ ինչ ընդարձակ հոգեբաններ կը բացօթին խուզարկու մտքերու առջեւ: Այդ նոր ճառագայթներն են հաւանականաբար որ հոգեբանութիւնը վերջնականապէս բնախօսութեան մէկ գլուխը պիտի ընեն:

Փորձերը նոր են ու խոստումնալի. սպասենք:

Ի՞՞՞՞ Կ'ԵՍԷ ՇՐՅԱՐԸ

ԱՄՈՒՍԵՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՊԱՀԱՐՁԱՆ

(ՄԵԿՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ)

Գրեց ՊՅՏԻՒԼԱՐԱՆԹԻՒՆԸՐԻ

ԱՄՈՒՍԵՆՈՒԹԻՒՆ

(Շար. թիւ 2, 3, 4 եւ 5)

ԱՄՈՒՍԵՆՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԿՐՈՐԻ ՎԱՐԿԱԾ

Երբ խնդիրը բնական զանալի վրայ է.

23. — Մեր հին օրէնքով բնական զանալիները պարտաւոր չէին կարգուած ա-

տենին իրենց հօրը կամ մօրը հաւանութիւնը առնելու. իրենց խնամակալին կամ պաշտպանին հաւանութիւնը պէտք էր միայն: Այն ատեն, իրենց զաւակներուն կամ թոռներուն ամուսնութեան հաւանութիւնը տալու ծնողական իրաւունքը, հայրական իշխանութեան մէկ սեպակաւնութիւնը կը սեպուէր, եւ հայրական իրաւունքն ալ, իր կարգին, ամուսնութեան արդիւնքն էր: Մեր արդի օրէնքին մէջ, հարական իշխանութիւնը աւելի պարտականութիւն մըն է քան թէ իրաւունք մը, զաւակը մեծցնելու, կրթելու, պաշտպանելու պարտականութիւն մը, եւ այդ տեսակէտով, գոյութիւն ունի ան, բնական զաւակին ալ համար այնչափ, որչափ օրինաւոր զաւակին համար: Թ. 158 եւ 159 յօդուածները, այս սկզբունքին արգասիքները կը բովանդակեն, եւ հետեւեալ տարբերութիւնը կը դնեն.

24. — Բնական զաւակը օրինապէս ճանցցուած է եւ հարց ու մայրը կամ անոնցմէ մէկը ողջ է տակաւին: — Այս պարագային համար յօդ. 158 կըսէ. «Յօդ. 148 եւ 149ի պարունակած տրամադրութիւնը, եւ յօդ. 151, 152, 153ի տրամադրութիւնները, ի մասին պէտք եղած ատեն հօրը կամ մօրը խրկուելիք յարգական գիրքին, օրինապէս ճանցցուած բնական զաւակներուն նամար ալ տրմադրելի են»:

Բնական զաւակի մը ճանաչումը, կապ կը հաստատէ միայն զայն ճանչցող հօրը կամ մօրը եւ իրեն միջեւ, բայց զայն չի կրնար մոցնել իր հօրը կամ մօրը ընտանիքին մէջ: Ուրեմն ճանչցուած բնական զաւակ մը, օրինական տեսակէտով ունի հայր մը կամ մայր մը, կամ երկուքը մէկանց, եթէ երկուքն ալ ճանչցած են զայն բայց չունի մեծ-հայր ու մեծ-մայր եւ անաւոր համար է որ յօդ. 158ը հօրը ու մօրը հաւանութեան ատկութիւն մէջ կը բերէ յօդ. 148 եւ 149ը, բայց չի լիւեր յօդ. 150ը որ մեծ-հօր ու մեծ-մօր հաւանութիւնը ստանալու խնդիրն կը վերաբերի: Միեւնոյն շարժառիթով է որ օրէնքը բնական զաւակին համար գործադրելի կը հոչակէ թ. 151, 152 եւ 153 յօդուածները, բայց հօրը ու մօրը խրկուելիք յարգական գիրքերուն վերաբերող իրենց տրամադրութիւններուն մէջը միայն, ինչ որ ի բաց կը վանէ մեծ-հօր ու մեծ-մօր խըրկուելիք յարգական գիրքերու վերաբերեալ տրամադրութիւնները, որոնք կը գտնուին միեւնոյն յօդուածներուն մէջը: Մէկ խօսքով, ճանչցուած բնական զաւակը որուն հայրը ու մայրը, կամ անոնցմէ մէկը ողջ է տակաւին, իր ամուսնութեանը ատեն, անոնց նկատմամբ, կը գտնուի այն միեւնոյն գիրքին մէջ ուր կը գտնուի րօրնաւոր զաւակ մը: Որով, պարագային հաւանութիւնը կամ խնդրել անոնց խորհուրդը, ճիշդ ինչպէս որ պիտի ընէր եթէ օրինաւոր զաւակ ըլլար:

25. — Բնական զաւակը բնաւ չէ ճանց-
ցուած, կամ զինքն ճանցցող հայրը ու-
մայրը մեռած կամ իրենց կամքը յայտնե-
լու անկարելիութեամբ մեջ են. — Աստու-
գական ալ կանոնաւորուած է յօդ. 159-ով
որ ստակտ կը տրամադրէ. «Երբոր բնա-
ւ ճանցցուած, կամ ճանցցուելէն ետքը
հայրը ու մայրը մեռած կամ կամքերն յայտնե-
լու անկարելի են, բնական զաւակ
մը այն ատեն չի կրնար քսանք մէկ տա-
րեկանը յաջնելէ առաջ կարգուիլ, մին-
չէս որ յատկապէս ամուսնուած խնամա-
կալի մը նաւանորինը առած չըլլայ»:

Որով, բնական զաւակը, եթէ չափա-
հաս եղած է, կարգուիլու համար ոչ ոքի
հասանութեան պէտք ունի. եթէ անչա-
փահաս է, պարտաւոր է ստանալ հաւա-
նութիւնը յատուկ խնամակալի մը, այսին-
քան խնամակալի մը որ այդ նպատակով
մասնաւորաբար անուանուած է: Ինչո՞ւ
համար յատուկ խնամակալի մը եւ ոչ
ընտանեկան ժողովին, ինչ որ աւելի բը-
նական պիտի երեւար թ. 167 յօդուածէն
նմանողաբար օրինակ առնելով: Բայց,
պէտք է ուշադրութիւն րնել որ, այն զա-
ւակը որուն վրայ կը դառնայ խնդիրը,
չունի բնական խնամակալի մը, որ չի
միայն չի ճանչցուած զաւակին համար
այլ նաեւ անոր համար որ իր հօրմէն ու
մօրմէն օրինապէս ճանչցուած ըլլալէն
ետքը կորսնցուցած է զանոնք. իր հայրը
ու մայրը, ահա իր ամբողջ ընտանիքը,
ինչու որ բնական զաւակին ճանաչումը
որ եւ է կապ չի ստեղծեր ճանչցուած
զաւակին եւ անոր հօրը ու մօրը ազգա-
կաններուն միջեւ: Որով, ատ զաւակին
խօսապէս անկարելի է կազմել ընտանե-
կան ժողով մը, այսինքն ազգականներու
եւ խնամակներու միութենէ մը առաջ ե-
կած հաւաքովի մը: Շատ շատ, ընտանե-
կան ժողովի նմանութիւն մը կարելի պի-
տի ըլլար սարքել, որ պիտի բաղկանար
հօրը կամ մօրը բարեկամներէն, որոնք
գրեթէ միշտ անտարբերներ պիտի ըլլան:
Աւագորինակ հաւաքովի մը պիտի ըմբռնէ՞ր
իր զերին լրջութիւնը, եթէ բնական զա-
ւակին ճակատագիրին հակելու խնամա-
տարութիւնը տրուած ըլլար իրեն օրէն-
քով: Օրէնքը չէ համարձակած յուսա-
նախաձեռնար սեպած է իր վստահութիւնը
շնել յատկապէս անուանուած խնամա-
կալի մը վրայ: Իրաւ է որ, այս յատուկ
խնամակալին ալ, անտարբերին մէկը պիտի
ըլլայ խիստ շատ անգամ: Բայց, ամէն
պարագայի մէջ կը ներկայացնէ երաշխիք
մը զոր չէ կարելի գտնալ անտարբերնե-
րու հաւաքովի մը մէջ. տեսնալով որ
ինք միակ պատասխանատուն է, բնակա-
նաբար պիտի տարուի իր պաշտօնին ա-
ւելի սրտովին յարելու եւ պատուոյ խն-
դիր մը պիտի ընէ իրեն, զայն խղճմտօրէն
ի գլուխ հանելը:

Ե. Պայմանադրող կողմերուն համար

նախապէս գոյութիւն ունեցող եւ չի լուծ-
ուած ամուսնական կապի մը բացակա-
յութիւնը

26. — Առաջին ամուսնութեան ոչ լու-
ծումէն առաջ, երկրորդ մը կնքել կարե-
լի չէ. կըսէ յօդ. 147: Մեր օրէնքով
ինչպէս բոլոր արեւմտեան ժողովուրդնե-
րու մէջ, բազմակնութիւնը մուտ գոր-
ծած չէ ցարգ:

Առաջին ամուսնութեան լուծումէն
վերջը, ոչ միայն երկրորդ մը կնքել կա-
րելի է, այլ երրորդ մը կարելի է երկրոր-
դին լուծումէն ետքը եւ այսպէս շարու-
նակաբար: Ընդհանուր կերպով խօսելով,
միշտ կարելի է նոր ամուսնութիւն կըն-
քել, նախորդին լուծումէն ետքը:

[Երկու ամուսններէն մէկուն բացակայութիւնը,
ամուսնութեան լուծուելուն տեղի չի կրնար տալ, ո-
րով ներկայ ամուսինը չի կրնար նոր ամուսնութիւն
կնքել, որչափ ատեն որ տեւէ կողակիցին բացակա-
յութիւնը: Քաղաքային պաշտօնեան պէտք է մերժէ
այդօրինակ միութեան մը վրայ պսակ դնելը: Բայց ե-
թէ զանցառութիւն ընէ, ամուսնութիւնը չեղեալ չի
նկատուիլ անպատճառ: Չեղեալութիւնը այն ատեն
միայն կը վճռուի, երբոր բացակայ ամուսինին գոյու-
թիւնը ապացուցուի:]

(Շարունակելի)

Նոր Գիրքեր

Հեղինակ Տոքթոր Ջորջ Ուոուպըն, քաղմ.
Արտիստ Տէր Յակոբեան, Ե. Պոլսոյ 1904:

ԼԵՒՈՒՆ ԳԻՐԻՇՃԵԱՆ

ԱԿԱԽԻՆ Ուսանող մը՝
Ռոպրոգ Գոլէճի մէջ,
ամէն անգամ որ առի-
թը կ'ունենայի լսելու
Տօքթ. Ուոուպընի քա-
րոյր, անմիջապէս կը
յիշէի սա խոստովանութիւնը զոր օր մը՝
երազներու տարօրինակութեան վրայ խօ-
սելու առթիւ բրած էր մեզի. — Եթէ կա-
րենայի գիրի առնել բոլոր այն քարոզ-
ները զորս շատ անգամ երազիս մէջ կը
խօսիմ, ապահովաբար անուանի քարոզիչ
մը կըլլայի բոլոր աշխարհի վրայ:

Ու այսօր որ աչքի առջեւ ունիմ իր
մէկ քանի ճառերուն եւ քարոզներուն
հաւաքածոն, նոյն խոստովանութիւնը
մտաբերելով կը խորհիմ որ, եթէ այս ի-
րական քարոզները այնքան ներկու-
պերճախօս եւ պատկերաւոր են, ուրեմն
որքան աւելի հրաշալի պէտք էին ըլլալ
իր տեսլական քարոզները:

Արգարեւ, զատարարական եւ
բազմակողմանի լուսաւորութեան այս
անխոնջ միօրոնարին խօսքերը, հակառակ
իրենց անսեթեւեթ ոճին, ու հակառակ
գրեթէ միօրինակ նիւթեր շոշափելուն,
զորով չեն րնաւ առինքնող հրապոյրէ մը,
որ հաւասարապէս կը գերէ ուսմիկին ու
զարգացածին իմացականութիւնը: Տօքթըր
Ուոուպընի խրատականները, նման ամրա-
կուտ խարիսխներու, որոնք ծովերուն յա-
տակը պահ մը յուզելէ ետք, փոթորիկէն
տանջուող նաւին գոյութիւնը կ'ապահո-
վեն, կոչուած են յեղաշրջելու իր ուն-
կրնգիրներուն մտածումներն ու զգացո-
ղութիւնները, վերջ ի վերջոյ անոնց պար-
գեւելու համար նաւահանգստի անդոր-
րութիւնը:

Իսկ այս քարոզներուն հայերէն թարգ-
մանութեան մէջ, ոչ մէկ խաթ, ազդե-
ցութեան ոչ մէկ տկարացում կը նշմա-
րեմ: Տօքթըր Ուոուպընի հաւատքին չափ
վճիռ է Արք. Տէր Յակոբեանի Հայերէնը,
եւ հեղինակին բոլոր խորհրդածութիւն-
ներն ու եզրակացութիւնները թարգմա-
նիչէն անցած ատենին ոչ մէկ գունա-
փոխման ենթարկուած են: Այս պարա-
գան պէտք է անշուշտ վերագրել այն
զազափարային բաժնեւէրին, որով միա-
ցած են հեղինակն ու թարգմանիչը:

Իբր հոգեբան եւ իբր իմաստասէր,
Տօքթըր Ուոուպըն լաւատես մըն է: Ան
առողջ եւ կազդուրիչ հաւատքը թէ տիե-
զերքի մէջ ամէն յոռի բան օր մը պիտի
բարեփոխուի, զիստօր առանցքն է իր
իմաստասիրական վարդապետութեան: Եւ
թէ պէտ խօթանասուն տարիներու փոր-
ձառութիւնները ու իր հետապնդումներուն
մէկ մասին վիժուած մերթ ընդ մերթ կը
տկարացնեն իր լաւատեսի գոռացող ձայնը,
բայց նորէն, au fond, խորհողը, իմաստա-
սիրող միտքը լաւատեսութեան կը ձգտի
յար: Տեսէք, օրինակի համար, սա եզրա-
կացութիւնը, որ զրամապաշտութիւնը կոչ-
ուող քարոզին ցայտուն կէտերէն մէկն է.
«Յոյս կայ թէ զեւ մարդիկ պիտի սթա-
փին նիւթապաշտութեան երազներէն եւ
ըմբռնեն կրօնի իրականութիւնները: Ներ-
կայ դարը կրնայ դեռ հաւատքի, արդար
կենցաղի դար մը ըլլալ, դար մը՝ յորում
հոգեկանը պիտի տիրէ նիւթականին վրայ»:

Կամ թէ կարգաւոր հոգեւոր կեանքի
կարեւորութիւնը գլուխէն հատուած մը,
ուր միեւնոյն օրտապաղիչ ոգին կը տիրէ.
— «... Ազատ պիտի չըլլաք կենաց փոր-
ձութիւններէն եւ յուսախաբութիւններէն
այլ ասոնցմէ վեր պիտի բարձրանաք այն
բացարձակ վստահութեամբ թէ, որքա՞ն
ալ երկար ըլլայ մաքառումը, կարելի չէ
որ անյաջող ըլլայ ձեր հոգեւոր կեանքը,
որովհետեւ նոյն ինքն Աստուծոյ յաւիտե-
նական նպատակներուն համաձայն կը գոր-
ծէք... »

Սակայն Տօքթըր Ուոուպընը ճանչնալ

իր իմաստասերի հանգամանքով միայն, միակողմանի ծանօթագրում մը պիտի ըլլա՞յ այդ։ Տարօրինակ է որ մարդկային իմացականութեան համար իրարու ներհակ ներկայացող տարրեր ուսուցիչներ ինչպէս համերաշխօրէն կը միանան իր մէջ, եւ Քանդի մը կամ Պլատոնի ամէնէն վերացական ու վերանցական տեսութիւններէն ետք, իր միտքը ինչպէս զիրու թեմաք կը բացատրէ ամէնէն գործնական ուսումները, ինչպէս են քաղաքական տնտեսութիւնը, տոմարակալութիւնը, եւ այլն։

Ներկայ հատորին մէջ զրամապաշտութիւնը զուարթ գաղափար մը կուտայ արդէն իր ակնարկուած բազմակողմանի հմտութեան։

Այստեղ՝ Տօքթոր Ուոլպորնի պահ մը մերկանալով քարոզչի վերաբերէն, — քարոզչ՝ այնպէս ինչպէս մենք կըմբռնենք — ազգերու հարստութեանց պատճառները եւ զրամին դերը կը բացատրէ։ Մեր դարուն զրամապաշտ ուղղութիւնը երեք գլխաւոր ազդակներ ունի, ըստ իրեն. Ա. թէ ներկայ ժամանակը հարձատրութիւն արագապէս արտադրելու եւ կուտակելու այնպիսի պատեհութիւններ կ'ընծայէ, որուն նման երբեք տեսնուած չէ ցարդ աշխարհի պատմութեան մէջ։ Մամոնայի պաշտումին աճման Բ. պատճառ ցոյց կը տրուի ներկայ ժամանակին տիրող նիւթապաշտ ոգւով ժողովրդական փրկիսօրհայութիւնը։ Իսկ երրորդ պատճառը որ ընդհանուր ընկերական հանգամանք ունի, հիանալի պարզութեամբ մը բացատրուած է հատորին 10—12 էջերուն մէջ։ «Մամոնան անձնաւորութիւնն է հարստութեան, այսինքն Դրամի եւ այն բոլոր բաներուն, զորս զրամը կրնայ գնել զոհացում տալու համար մեր ախորժակներուն ու փափաքներուն»։

Բայց մանաւանդ ուշագրաւ է սա յանգուցն եզրակացութիւնը, որուն նման վճիռներ տալ քիչ անգամ կը համարձակի նոյն ինքն Տօքթ. Ուոլպորն. — «Ներկայ ժամանակիս Մամոնայի պաշտումին վախճանը պիտի ըլլայ կամ կրօնական մեծ արթնութիւն մը, այնպէս որ ժողովուրդը զանաւան առ Աստուած եւ ճանչնան իրենց պարտաւորութիւններն առ Նա, եւ կամ կործանուի մեր քաղաքակրթութեան, դասակարգերու հակառակութիւն եւ վէճ, եւ կորուստ ամէն ճշմարիտ բարիքի»։

Եւ անմիջապէս վերջ, նորէն նոյն լաւատեսի փրկարար շուշը, նոյն անկուն ձայնը որ կը հրամայէ. — Բայց դեռ Մամոնան գերիշխան չէ աշխարհիս մէջ. Աստուծոյ Հոգւոյն զօրութիւնը կը չարժէ մարդոց սիրտերը եւ անոր Արքայութեան ուղին կը պատրաստէ հակառակ Չարին բոլոր զօրութիւններուն։ Յոռետես չըլլանք, որքա՞նք ալ մթին ըլլան ամպերը, Յոռետեսութիւնը Մամոնայի փրկիսօրհայութիւնն է, եւ ոչ թէ Քրիստոնէութեան . . .

Տօքթոր Ուոլպորնի ոճը, ինչպէս այսօր, նոյնպէս ներկայ քարոզներուն մէջ թէպէտ վարդապետական է (didactique) բայց զուտ զրական եւ նկարագրական տարրը բոլորովին բացակայ չէ հոն. «Հոգեւոր կեանքի կարեւորութիւնը» գլուխին մէջ, յետագայ էջը կրնայ ճաշակ մը տալ ընթերցողին՝ անոր պատկերաւից եւ տպաւորիչ հատուածներուն մասին։

Շատ տարիներ առաջ մոռ եւ ամենի զիշեր մը Պաղեստինի բլուրներուն վրայէն կ'անցնէինք ձիերով, Յոգնած էինք եւ ուժամաքի Արահետը տեսնել կարելի չէր եւ ձիերը երբեմն ժայռերու վրայ կը բարձրանային, երբեմն ճահիճներու մէջ կը մխրձէին։ Օղը լեցուն էր տեսնածին թոյնով, վրաններու մօտ վառող կրակներ, որք երբեմն երբեմն կ'երեւէին, մոռնալու աւելի թանձրացնելու եւ մեր վտանգաւոր կացութիւնը մեզ աւելի յայտնելու միայն կը ծառայէին։ Բայց առաւօտը ծագեցաւ՝ եւ ճիշդ երբ բլուրի մը գագաթը կը հասնէինք, արեւը բարձրացաւ իւր բոլոր փառքովը Զիթնեաց լեռան վերեւ, եւ մեր առջեւ ներկայացուց Երուսաղէմ քաղաքը, զոր առաջին անգամն էր որ կը տեսնէինք։ Փարատեց փրստակար շոգիները մոռնալու եւ փառաւոր տեսարան մը պարզեց մեր շուրջ՝ ոսկեղէն լուսոյ հեղեղներով ողողելով Սուրբ քաղաքը եւ նոյն իսկ գետինը, մեր ոտից տակ, դալար խոտով եւ փայլուն ծաղիկներով պնծելով։ Այնքան մեծ էր այս յանկարծական փառքին ու զիշերուն մոռնալու եւ ամենօրեան հակապատկերը որ մոռցանք մեր յոգնութիւնը եւ ուրախութեան աղաղակները սկսանք արձակել։ Ճիշդ այսպէս, հոգեւոր կեանքը ցոյց կուտայ մեզ երկնային Երուսաղէմը, կը մարդէ մեր ապականեալ միտումները, կը լուսաւորէ մեր միտքերը, սուրբ կենաց ճշմարիտ գեղեցկութիւնները կը յայտնէ մեզ, եւ մեր սիրտը սիրով ու բերկրութեամբ կը լեցնէ . . .

Այս եւ նմանօրինակ հատուածներ վարդապետական ու կրօնաբարոյախօսական չենք կը մեղմանան, եւ գիրքը հանրամատչելի կը դարձնեն։

Սպասելով որ Լեթ. էֆ. Տէր Յակոբեան Տօքթոր Ուոլպորնի նորագոյն, եւ մանաւանդ անտիպ ճառերուն երկրորդ հատորն ալ պատրաստէ, ներկայ գործէն քաղելով հոս կը ներկայացնենք զանազան հատուածներ, որոնք ընկերաբանական կամ բարոյախօսական կուռ հրահանգներ են։

Այո Գոլէճին մէջ բարեբաղդութիւնն ունեցած եմ վայելելու ընկերակցութիւնն այնպիսի աշխատակիցներու, որոց վստահութիւնը ու սէրը անգին գտնծ մը եղած են ինձ, վայելելու մտերիմ առնչութիւնը ամէն ազգայնութիւնէ հարկաւոր երիտասարդներու, որ սիրալի խօսքերով կ'ողջունեն զիս այժմ ո՛ւր որ ալ երթամ աշխարհիս վրայ, եւ փոքր բան մը չէ ամբողջ ազգերու վստահութիւնը վայելել իբր ճշմարիտ բարեկամ Ասկէ գտտ մինչ ես քանի մը հազար ուսանողներու դաստիարակութեան վրայ կը հսկէի, իրենք ալ շարունակ նպաստած են իմ դաստիարակութեան, ընդլայնելով իմ միտքս, ընդլայնելով իմ սիրտս եւ սրովեց ելով ինձ թէ մարդը մարդ է, ինչ ցեղի ալ վերաբերի։

Ոչինչ աւելի անձնական, աւելի անհատական է, քան մարդու մը կամքը, եւ կամքն է որ մեր նկարագիրը եւ մեր կեանքը կ'որոշէ։

(Ինքնակենսագրական ֆարզ)

Մեր կեանքը կ'արժէ՞ ապրիլ կամ ոչ, խնդիր մ'է որ կեանքին տեսակէն կախում ունի, եւ կեանքն ալ նոյն ինքն մարդէն է որ կախում ունի եւ ոչ թէ արտաքին պարագաներէն։

Նկարագրող չկազմուի միայն իմացական կրթութեամբ։ Աւելի կախումն ունի մեր զգացումներէն, ու մեր կամքի ու հոգւոյ բարձրագոյն բարոյական կայտը ունեց գործունէութիւն կը պահանջէ։

Յունական դիցաբանութեան մէջ կը պատմուի Թէթիսիա, Արիլլէսի մայրը, իր որդին Սոկրատէսը գետին մէջ մխրձեց, որպէս զի անխոցելի ըլլար եւ ապահով։ Այսպէս եւ մենք միշտ կը փորձենք գտնել միշտ մը, որով անխոցելի ընենք զձեզ եւ ապահով աշխարհիս ամէն փորձութիւններէն։

(Հոգեւոր կեանքին կարեւորութիւնը)

Քրիստոնէական ճշմարիտ կեանքը չի հրաւիրեր զմեզ ամայի անապատին մէջ ճգնաւորին միայնակ խցիկը մեկուսանալ, այլ կը հրաւիրէ զմեզ աշխարհի մէջ ապրիլ աշխարհի օգտին համար։

(Մարտիրոսեան կեանք)

Քրիստոնէական մշակութեամբ ներշնչուած կեանքին ուրիշ մէկ յատկանիշն ալ անձնաւորացութիւնն է։ Պէտք է բարոյական զոհողութեան կեանք մը ըլլայ։ Պարզ իմացական մշակութիւնը արդարեւ զէպի կը դիպացում եւ անձնախրոթմիւն կը ձգտի, բայց Քրիստոնէական մշակութիւնը սիրով վրայ հիմնուած է։ Անձնաւորաց, համակրալից կեանքը որ իր հանդերձը մարդասիրական գործերու մէջ կը փնտէրէ աւելի, քան իր բուն կիրքերը եւ փափաքները զոհանքներուն մէջ, միշտ բարեբար գործութիւն մըն է ու է համայնքի մէջ։

(Քրիստոնէական մեակութիւնը)

Կարեւոր տարրերութիւն մը կայ փափաքելուն (wish) եւ կամենալուն (will) մէջ։ Լոկ բառախաղ մը չէ այս։ Տարբերութիւն մը զոր յաճախ կը մոռնանք եւ մեր անձը կը խաբենք։ Հին առածը կըսէ. «Եթէ փափաքները ձի ըլլային, մուրացկաններն ալ կրնային հեծնալ»։ Եթէ փափաքները ոսկի ըլլային, ամենքս ալ կրնայինք հարուստ ըլլալ։ Ամէն երիտասարդ կը փափաքի բարձրագոյն աստիճանին հասնիլ իր գործին կամ կոչման մէջ. բայց իր բնութեան բոլոր կորովովը կամենալով է որ կրնայ իր փափաքին հասնիլ։

(Հնարաւորութիւն մարդկային կեանքին)

Մեր գիտակցութիւնը կը վկայէ, կարծեմ, Թէ երջանկութիւնը իրական եւ զրական բան մ'է, ոչ թէ լոկ բացասութիւն մը, ինչպէս կը պնդեն Պոստասականը եւ իրենց Եւրոպացի հետեւողները — Յոռետեսները։ Ասոնց վարդապետութեան համեմատ երջանկութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ բացակայութիւնը ցաւի եւ թշուառութեան։ Եւ որովհետեւ կը հաւատան Թէ բոլոր գիտակցութեանը ցաւալից է, կը հաւատան նաեւ Թէ կատարեալ երջանկութիւնը միայն անէացման կամ Նիքիանայի մէջ գտնուի։ Եթէ ճշմարիտ ըլլար այս, երջանկութեան ամբողջ խնդիրը պիտի լուծուէր մէկէն։ Դիւրին է տեսնել Թէ չկայ երջանկութիւն Նիքիանայի մէջ, քանզի ուր որ գիտակցութիւն չկայ, հոն ոչ երջանկութիւն կրնայ ըլլալ, ոչ թշուառութիւն . . .

(Երջանկութեան գաղտնիք)

Յոռետես իմաստասիրութեան այս ժխտումն ալ, ինչպէս ցոյց տուինք այլուր, ամէնէն յատկանշական դիմէ Տօքթոր Ուոլպորնի վարդապետութեան։

(Ինքնակենսագրական ֆարզ)

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍ

[illegible]

ԹԱՏՐՈՆՆ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ԳՐԱՆԻՆ)

L. P.

ԻՇԴ այս պահուս,
Թիֆլիզի ի երթերէն
կր տեղեկանանք թէ

Հորաժամատիկական խումբ»ը, որ կը բաղկանայ Հայերէ, անցեալ ղեկտեմբերի վերջերս ներկայացուց Ալեքսանդր Տիմա Որդիի Օտարութիւն: Այս առաջին ներկայացումը յաջողութիւն չէ գտած սակայն, երկու զիտաւոր պատճառներով. առաջին, l'Etrangère Տիմա Որդիի գործերուն մէջ ամենէն թուրքէն մէկն է. գործողութիւնը քէն: Բառերը շատ, իսկ գլխաւոր թիւեր՝ Օտարութիւն. իրականութիւնէ զուրկ, տեսակ մը տռապիկական արկածախնդիր է: Երկրորդ պատճառը թատերախումբին ապիկարութիւնն է, ինչպէս կը հազորդէ քրոնիկագիր մը:

Բ. Ներկայացոււմը, որուն նիւթն այս անգամ հայ հեղինակի մը ինքնագիր մէկ գործն էր, դարձեալ անյաշնոյ է անցեր։ Քննադատութիւնները այս անգամ կը կեդրոնանան աւելի հեղինակին վրայ, ուրուն թատերախաղը կը համարուի ներակայացման անյարմար կտոր մը։ — «Հինգ գործողութիւն իրար վրայ բեմում հանգէս էին զրուում արտիստիկական թատերոնի բաւական հարուստ դեկորացիաները եւ դերասանները, որոնք ակամայ ընկել էին Փրազեորների վիճակի մէջ, իրար էին յաջորդում գէսից գէնից հաւաքած քառեր ու նախադասութիւններ ասելու համար . . . »։

Բայց տարբեր է Իպսէնի Նոռային ներկայացումը, որ տրուեցաւ ի նպաստ դերասանուհի Օր. Խիթարեանի: Ինչպէս յայտնի է, Նոռան Իպսէնի խոշոր գործերէն մէկն է. անոր մէջ հոգեբանական վերլուծումները հասցուած են օրինակելի կատարելութեան ժը. Նոռայի հիմնական զազափաբը տրամաբանօրէն կը ժայթքի ամբողջութենէն, յանկարծական զեղեցիկ փալլով մը. Ծայրայեղօրէն անհատապաշտ, «Հիւսիսի մենաւորը» — ինչպէս կը պիտեն կոչել Իպսէնը — Նոռայի թիփին մէջ զրած է անհատական կամքի ամենէն բուռն արտայայտութիւնը: — Դո՛ւն ամէնէն առաջ կրնն և մայր ես, կըսէ ամուսինը Նոռային, երբ սա կը պատրաստուի

Թողու՛լ իր ամուսինն: — Ինձի կը թուի թէ, կը պատասխանէ Նօոա, ես ամէնէն տաաջ մարդ եմ, կամ յամենայն դէպս, պարտաւոր եմ մարդ ըլլալու փորձն րենել»: Ահա Իպսէնի թատրերգութեան հիմնական գաղափարը: Բոլոր միւս գործողութիւնները, ստեղծագործուած տիպարները միմիայն երեւան կուզան որպէս զի այս խոշոր գաղափարը, որքան կարելի է, ցայտուն կերպով յայտնուի: Եւ որովհետեւ զխաւեր հերոսահին, զո՛հ եւ մարտընչողը միանգամայն Նօոան է, բնականաբար անոր գերլ ստանձնողին վարպետութենէն կախում կ'ունենայ խաղին յաջողութիւնը: Դժբաղգարար, օրիորդ Խիթարեան չէ կարողադեր լիովին գոհացնել:

Ռուսահայ թատերական քրօնկապի մը վերջին գեկտեմբեր միայն ճախորդ կը համարի թիֆլիզի հայերէն ներկայացումն երուն համար. իր գանգատը, թատերագութեանց եւ դերասաններուն յաջողակութեան խնդրէն ալ անդին անցնելով, կը հաանի կարեւոր հարցի մը, այն է լեզուական մաքրութեան ու միօրինակութեան, որուն մասին գրած հետեւեալ տողերը նշոնութեամբ մէջ կը բերենք.

«... Եւ յետոյ, դա ինչ լեզու է, որ լսուում է բեմից. թատրոնական կոմիտեւոր նայուում է հարկ եղած ուշադրութեամբ իր քննութեանը յանձնուած երկերը... : Եթէ այո՛, ապա ինչի՞ն պէտք է վերա-գրել այն արտասուելի լեզուաապանու-թիւնը, որ կատարուում է հայոց բեմի վրայ. Ամբողջ աշխարհում բեմը հանդի-սանում է այն դպրոցը, ուր մշակուում է լաւագոյն ոճը, լաւագոյն լեզուն. հայ բեմը սեղանում կարծես նրա համար է, որ առանց այն էլ հայերէնի խորթացած ականջները միշտ ըմբոստ պահի հայերէն լեզուի նորութիւնների, դեղեկու-թիւն-ների հանդէպ. Ժամանակ է հասկնալ որ մեր շուրջը իշխող ողորմելի թթովանք-ները, որոնք հայերէն են համարուում, լեզ-ուական բարբարոսութիւնները, որոնք bon ton են նկատուում, ամօթալի, նոյն իսկ նողկալի դարձնելու համար, անհրաժեշտ է հայերէն լեզուի լաւագոյն ոճը լսելի ընել բեմից. թատրոնական վարչութիւնը այս գործի մէջ խոշոր պարտք, խոշոր պատասխանատուութիւն ունի: Եւ մեր դերասանները... — խօսքս բոլորի մա-տին էէ անշուշտ — երեւի եղել են օտար-ազգի թատրոններում, լսել են օտար դե-րասանների, յիշում են արդեօք մեր բեմի վրայ տիրող լեզուական այս բաբելոնեան խառնակութեան հեռաւոր նմանութիւն ունեցող մի բան. Զայրոյթի եւ հեգնու-թեան առարկայ կը դառնայ մի ֆրան-

միացի, գերմանացի կամ իտալացի ար-
տիստ, որ առանց իր մայրհնչի լեզուն կա-
տարելապէս տիրապետելու յանդգնի բեմ
դուրս գալ: Հայ լեզուն, քաջքնուած,
տրորուած, աղատաղուած կամ արհա-
մարհուած գրութեմ, փողոցում, առեւտրա-
կանի խանութում, տներում, թող գոնէ
նա մաքուր, անխառն մնայ բեմի վրայ:
Չը գիտէ՞ք, չարչարուեցէ՞ք, սովորեցէ՞ք,
ձեր աչքի առաջ, փառք Աստուծոյ, հայ
լեզուի լաւ նմուշը կայ յանձին տիկին
Սիրանուշիկ Ինչո՞ւ խրաքանչիւր մարդ
գիտութեան համար անհրաժեշտ է որոշ
պատրաստութիւն, որոշ աշխատանք, մի-
այն հայ բեմն է, ուր կարելի է ոտք կոխել
առանց ամենաանհրաժեշտ պայմանի —
մայրենի լեզուի . . . » :

Քանի որ տիկին Սիրանոյշի յիշատակով իրեն եղաւ, ներկայ քրոնիկը աւարտելէ առաջ, խօսինք այն երկու ներկայացոյցներուն վրայ եւս, որոնց մէջ ան ուսանի դերասանուհին յիշելի որ մասնաւոր ընծաներ ստացեր է :

Ռուսահայ թատերասէր հասարակութեան շատ ծանօթ մեկօտրամ մը՝ Զաւակը, նոյեմբեր 29ին Հաււարարի մէջ ներկայացուելով Մատլէնի դերը ստանձնած էր տիկին Սիրանոյշ։ «Էֆֆէքդը կատարեալ էր»։ ահա լակոնական բացատրութիւն մը որ շատ արտայայտիչ է. տիկին Սիրանոյշ, որ միշտ կը յաջողի մեծօտաւաներու մէջ, այդ գիշերը թատրոնին խուռներամ բազմութիւնը յուզեր եւ լացուցներ է. ապրուած կեանքը դիտելու եւ ճիշդ ըմբռնելու կարողութիւնը ամէնէն աւելի չեչտուած պզգակն է իր յաջողութեանց։

Տրկին Սիրանոյշի մասնակցութեամբ
ուրիշ Ներկայացուած մը տրուեցաւ գեկյ
տեմբեր 14ին. խաղն էր Մետեան, որ Սի-
րանոյշի ամէնէն յաջող զերերէն մէկն է :
Թողունք որ ականատես քննադատը իր
լեզուով ու բացատրութեամբ տայ մեզ իր
տպաւորութիւնը :

—Այդ երեկոյ տիկինը ցոյց տուաւ իր արտիստական խոշոր տաղանդի բոլոր ուժղնութիւնը: Ամբողջ դահլիճը կախարարուած դրութեան մէջ էր զտնւում ներկայացման ընթացքում: Նա արտիստուհուհետ վերապրում էր Ռէդգէյի թշուառութիւնը՝ մերթ սարսափած, մերթ շահագրգռուած ու վերացած, մերթ լքուած ու զայրացած: Տիկինը պատճառած էստէտիկական հաճոյքն այդ երեկոյ այն բացառիկ հաճոյքներին է, որոնք երկար ժամանակ չեն մոռացուում:»

Եւ մտածել որ բովանդակ կուլկասի
մէջ ծափահարուող այդ արուեստագիտու-
հին, նոյն այն մանկամարդ աղջիկն է որ

Երեսուն տարիներ առաջ հոս, Օրթաքէօյի թատրոնին մէջ բեմ կ'երգէր եւ առաջին անգամ մանկական երգ մը կ'երգէր. 1891էն ի վեր, երբ ինքզինք բացարձակապէս Ռուսահայ թատրոնին նուիրեց, Տիկին Սիրանոյ չգողերեցաւ փառքի նորագոյն պատկերով զարգարելէ իր տաղանդակիր ճակատորարգէն այն օրերուն, երբ Ագամեանի հետ Համլէթը կը ներկայացնէր, Օֆէլիայի դժուարին դերը խաղալով, իր անուներ ընտանի եւ սիրելի եղաւ ամէն Կովկասցիի, Հայ ըլլար թէ Ռուս կամ Վրացի։ Ու ինչպէս մեր աշխատակից Ս. Անգեղայ ճիշդ տարի մը առաջ այս էջերուն մէջ կը յիշատակէր, ատեն մը եղաւ — 1879ի միջոցները — երբ Կովկասի ու մասնաւորապէս Թիֆլիզի մէջ ծնած հայ աղջիկները մեծ մասամբ Սիրանոյ անուամբ մկրտուեցան։ Ահա ժողովրդային համակրանքի արտայայտութիւն մը որ կ'ապրի։

Այս պահուս, Ռուսահայ Մամուլին մէջ արդէն սկսած է խնդիր ըլլալ Տիկին Սիրանոյի բեմական գործունէութեան ներսնամեակը տօնելու, ասպնով կրնանք ըլլալ որ Ռուսահայ թատերասէր հասարակութիւնը որ Կովկասի զարդը կը կոչէ այդ տաղանդաւոր արուեստագիտուհին, արժանավայել կերպով մը պիտի փառաւորէ զայն։

Վերջացնելէ առաջ, յիշատակենք նաեւ որ դեկտեմբեր 7ին, դարձեալ Հալաբաքի Արաքսեան թատրոնին մէջ, ներկայացուեցաւ Յ. Յ. Պարոնեանի Մեծապատիւ Մուրացկանները, որ այլ եւս տեսակ մը միջազգային գրական երկ եղած է, այնքան ծանօթ ըլլալով Ռուսահայերուն, որքան Թրքահայերուն, ինչպէս նաեւ եւրոպական գրականութեանց, եւ մասնաւորապէս ֆրանսական գրականութեան, որուն ծանօթացման գործը մասամբ կը պարտինք Օր. Զապէլ Յովհաննէսեանի։

Ծաղիկի յաջորդ թիւին կը թողունք Ռուսահայ նորագոյն հրատարակութեանց վրայ ակնարկ մը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՌՈՒՍԵՒՃԱՐՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՍԸ

Ծաղիկ, իբր շարաթաթերթ, չկարենալով օրը օրին իր ընթերցողներուն հաղորդելու Ռուսեւճարոսական Պատերազմին լուրերը, հարկադրուած է տալ վերջին շաբթուան բազմաթիւ հեռագիրներուն մէկ ամփոփումը, որ ինքնին կը ներկայացնէ Պատերազմին վիճակը։

★ Ռուսական Ասքըլտ շոգենաւը, որ ճարոնական պայթուցիկ ուժերէն մեծապէս վնասուած էր, Փետր. 13ին ըն-

կղմեր է։ Կը հաւատարմութիւն Ռուսերը 29 սպանեալ եւ 60 վիրաւոր ունեցած են։

★ Ամերիկեան հիւպատոսը բողոքեց փախչող Ճարոնցիներուն դէմ Ռուսերուն ընդդէմ ընթացքին համար։

★ Քոպէէ առնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ առեւտրական չղինուած նաւերու դէմ Ռուսերուն յարձակմանց պատճառաւ, Ճարոն օրօշեց որ իր մարտանաւերը գրաւեն ռուսական բոլոր նաւերը, առանց ի նկատ առնելու անոնց մեկնման թուականը։

★ Բարիզեան թերթերու Տնօրէնները օրօշեցին հանգանակութիւն մը բանալ ի նպաստ ռուս բանակին վիրաւորեալներուն։

★ Դիէնձինէ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Փետր. 12ին նոր ճակատամարտ մը տեղի ունեցեր է Բօրդ Արթուրի առջեւ, Ռուսական երեք թորփիլանաւեր ընկղմեր են նոյն իսկ Բօրդ Արթուրի բերդերուն ուժերէն, չիթուելիս մը հետեւանք։ Ճարոնական փոխադրանաւ մը, որուն մէջ 1800 հոգի կային, ընկղմեր է։

★ Բօրդ Արթուրէ առնուած տեղեկութիւններ կ'ըսեն թէ Ճարոնցիք արդէն 24,000 զօրք ցամաք հանած են ի Քարէա։

★ Եւրոպի գետաբերին առջեւ Ճարոնական ըրած նաւային ցուցը կ'երեւի թէ Ռուսերուն ուշադրութիւնը խաբելու համար եղած բան մըն է։ Ճարոնական յաժանաւորութեան պաշտպանութեան ներքեւ բազմաթիւ զօրքերու շարժում մը տեղի կ'ունենայ Լաուրթիկի ծովախորշին մէջ։ Ճարոնցիներուն նպատակն է կտրել Բօրդ Արթուրի ետեւէն անցնող երկաթուղիի զիծը։

★ Ռուսերը փակուեցան Նիու-Չուանկի ամրութեանց մէջ, Ծովակալ Ալեքսիէվ իր սպայակոյտին հետ Բօրդ Արթուրէ խափին մեկնեցաւ (դէպ ի հիւսիս, Մանչուրիոյ մէջ)։

★ Ծիպութիէ կը հեռագրուի թէ Միջերկրականի ռուս նաւատորմը հրամանի կրպակէ իր ճամբան շարունակելու դէպ ի Ծ. Արեւելք։

★ Սէուլէ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ճարոնի զեռպանն այցելութիւն տուաւ Քորէայի Կայսեր, Կայսրը յայտարարեց թէ վստահութիւն ունէր Ճարոնի վրայ եւ երբեք պիտի չընդունէր ուրիշ տէրութեան մը պաշտպանութիւնը։

★ Թօքիոյէ հեռագրեր կը ծանուցանեն թէ Քաղուկա եւ Նիչին յաժանաւորը, զոր Ճարոն գնած էր Արժանդինի Հանրապետութենէն, ողջամբ ժամանած են Ճարոն։

★ Թօքիոյէն Ռիթէրի կը հաղորդեն թէ Վլատիլոսթօքէն հասած զաղթականներու խօսքին նայելով, այդ նաւահանագիտը յարձակումի մը զիմադրելու պատրաստուած չէ։ Նաւահանագիտին մօտքը ոչ թորփիլանաւերով ոչ ալ ականներով

պաշտպանուած է։ Տասը թորփիլանաւեր ստորցնեցին մէջ բռնուած են։ Ռուսերը կը շարունակեն զօրք համախմբել Եւրոպի հիւսիսային կողմը, որ Ճարոնցիներու հետ ընդհանուր մը կը սպասեն կ'ըլլան ցուի որ Ճարոնցիները փորձեն հազարազակցութիւնները խզել Բորթ-Արթուրի եւ Վլատիլոսթի միջեւ։

★ Ռիթէր կ'ըսէ թէ Սէուլի մէջ տաքածուած զրոյցի մը նայելով, երեք ռուսական մարտանաւեր Ենկանկուրի մէջ պաշտպան են Ճարոնցիներուն կողմէ։

★ Ծովակալ Ալեքսիէվ բանակին ուղղուած օրակարգով մը կը հրաւիրէ բոլոր զինուորները որ պահեն իրենց պազարիւնութիւնը՝ իրենց պարտականութիւնը աւելի լաւ կատարելու համար։ Ծովակալը շարունակելով կ'ըսէ թէ կը յուսայ Աստուծոյ օգնութեամբ զուլս հանել իր գործը եւ կը վերջացնէ «Կեցցէ՛ Զարք», «Կեցցէ՛ Ռուսիա» բառերով։

★ 60 հազար Ճարոնցի զինուորներ կ'ընտան (Քորէա) համախմբուած են, Մանչուրիա մտնելու համար։

★ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Բորթ-Արթուրի մէջ։

★ Սէուլէն կը հեռագրեն թէ 100 հազար Ճարոնցի զօրքեր Քորէա ցամաք ելեր են։

★ Սիւտ վերապահութեամբ կը ծանուցուի թէ Գերմանիա իր աջակցութիւնը պիտի նուիրէ Ռուսիոյ, փոխարէն կարգ մը զինուորներ ստանալով։

★ Բեզերոպուրկէն կը ծանուցանեն թէ Ռուսիա արշաւախու մը մը պիտի պատրաստէ Թիպլիսի դէմ, ի նախատեսութիւն Անգլիոյ կողմէ Ռուսեւճարոնական պատերազմին մէջ ըլլալիք թշնամութեան մը։

Այս օտարու սկիզբը, քերիս Արսօնաէր Անսոն ԷՖ. Սագալեան զօրադուրիւնը ունեցաւ կորսնցնելու իր զոհանքը ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՇՍԶԻԿԱՆ ԱՆԹՈՆԵՍՆԵՍ։ Այս առիւ խմբագրութիւն իր ջերմ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ։

Խմբագրութիւն կը փութայ յայտնելու եւ իր ճեղհակալութիւնները «Բիւզանդիոն», «Մուրհանգալ», «Մանգուլի Էմիւր» եւ «Մախս» քերքերուն, որոնք հրատարակութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը ցոյց տուած էին։

Այրուսեան, Սագալեան, Ագնաւոր, Բաբաղեան, Դարագաւեան, Ունեան, Բաւալեան, Թումանյան, Զիլեւոյովսի, Գալաճոյեան եւ Քեօսեան ընթերցիկները կը փութան իրենց ճեղհակալութիւն յայտնել Արիստակաւ Սահակ Արեւիկոպոլոս Հանաւանի, որ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՇՍԶԻԿԱՆ ԱՆԹՈՆԵՍՆԵՍԻ յուղարկաւորութեան նախագահեց, ինչպէս եւ այն բոլոր ազգականաց եւ բարեկամաց, որոնք այս խուր պատեհութեամբ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին։

Արտատպեր Ա. ՍԱԿԱԼԵԱՆ

Տպագրութիւն Սագալեան